

İQTİSADİYYAT

www.iqtisadiyyat.com

Həftəlik iqtisadi, ictimai-siyasi, müstəqil qəzet

Qiyməti razılaşma yolu ilə

Qəzet 1999-cu ildən çıxır

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN XALQA MÜRACİƏTİ

-Əziz həmvətənlər. Bu gün Kəlbəcər rayonu işğaldan azad olundu. Bu münasibətlə bütün Azərbaycan xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Əziz kəlbəcərlilər, gözlünüz aydın olsun! Doğma rayonunuz işğaldan azad olundu. Bu günü Azərbaycan xalqı uzun illər ərzində səbirsizliklə gözləyirdi. Kəlbəcər rayonu 1993-cü il aprelin 2-də işğal edilmişdir. Günahsız insanlar öz dədə-baba torpağından təbri-cəsinə qovulmuşdur. Kəlbəcərin tarixi abidələrinə, təbiətinə böyük ziyan vurulmuşdur.

Kəlbəcər rayonunun işğal altına düşməsi böyük faciə idi. Hər bir rayonun işğal altına düşməsi böyük faciə idi. 1992-ci ilin may ayında Şuşa və Laçın rayonlarının işğal altına düşməsindən sonra Kəlbəcərin də işğal altına düşməsi Ermənistanla Dağlıq Qarabağ arasında coğrafi əlaqə yaratdı. Hər kəs yaxşı bilir ki, keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Ermənistan Respublikası ilə sərhədi yox idi. Ermənistanı Dağlıq Qarabağdan Laçın rayonu ayırırdı, Laçın dəhlizi ayırırdı. Laçın, Şuşa və ondan sonra Kəlbəcər rayonlarının işğal altına düşməsi böyük ərazidə Ermənistanla Dağlıq Qarabağ arasında coğrafi bağlantı yaratdı və düşmənin məqsədi məhz bundan ibarət idi. Kəlbəcərin işğal altına düşməsindən sonra demək olar ki, Ermənistanla Dağlıq Qarabağ arasında bir çox yollar vasitəsilə əlaqə yaradıldı və ilk növbədə, silahlar, texnikalar, canlı qüvvə göndərilmişdir. Eyni zamanda, Ermənistanın sonrakı işğalçılıq siyasətinə də bu, böyük üstünlüklər təmin etmişdir.

Kəlbəcər rayonunun işğal altına düşməsi o vaxt hakimiyyətdə olmuş Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin birbaşa məsuliyyətidir. Bütövlükdə torpaqlarımızın işğal altına düşməsində əsas günahkar Azərbaycan Xalq Cəbhəsidir. Çünki əgər 1992-ci ildə onlar qanunsuz yollarla hakimiyyətə gəlməşəydilər, əgər dövlət çevrilişi etməşəydilər, bəlkə də, torpaqlarımız işğal altına düşməyə bilərdi. Əlbəttə ki, tarixə qayıdıb nə ola bilərdi, nə olmağa bilərdi demək çox çətindir. Ancaq hər halda, torpaqlarımızın işğal altına düşməsinin onların birbaşa iştirakı, əli var və bu məsuliyyəti onlar daşıyır. Çünki 1992-ci ilin yaz aylarında hakimiyyət uğrunda mübarizə pik həddə çatmışdı. Azərbaycanda daxili çəkişmələr baş alıb gedirdi, kaos, böhran yaranmışdı, siyasi böhran yaranmışdı və hakimiyyət uğrunda mübarizə çox ciddi fəsadlara gətirib çıxarmışdı. Ermənistan isə bundan istifadə edərək torpaqlarımızı zəbt etməyə davam edirdi. Şuşa və Laçının işğal altına düşməsindən sonra vəziyyət kritik həddə çatdı. Bundan istifadə edən Azərbaycan Xalq Cəbhəsi dövlət çevrilişi edərək hakimiyyətə gəldi. Ancaq ondan sonra nə oldu? Ondən sonra bütün söylərləri öz laxlamış hakimiyyətini möhkəmləndirmək, ölkəmizdə repressiyalar təşkil etmək, senzuranı tətbiq etmək və digər antidemokratik addımlar atmağa yönəldti. Torpaqlarımız işğala moruz qalırdı, mülki əhali-

miz öz dədə-baba torpaqlarından didərgin salınırdı, Azərbaycan Xalq Cəbhəsi, onun rəhbərliyi ancaq bir məqsədi güdürdülər ki, öz ciblərini doldursunlar, öz yaxın adamlarını vəzifələrə təyin etsinlər və öz hakimiyyətinin ömrünü uzatsınlar. Kəlbəcərin işğal altına düşməsi bax, bu çirkin addımların nəticəsi idi. Başqa cür ola da bilməzdi. İndi gənc nəsil xatırlamır, ancaq bilməlidirlər ki, o vaxt Azərbaycana kimlər rəhbərlik edirdi, hansı bilik sahibləri, hansı sərişlə sahibləri. O adamların heç bir təcrübəsi yox idi. O adamlar - o vaxt rəhbərlikdə təmsil olunmuş adamlar, yüksək postlar tutmuş adamlar bir gün belə heç bir idarəyə, heç bir kiçik bir müəssisəyə rəhbərlik etməmişdilər. **Onlar ölkəni, xüsusilə böhranlı vəziyyətdə olan ölkəni necə idarə edə bilərdilər? Amma onların vəzifə hərisliyi, tamahı, iştahası, görməmişliyi Azərbaycanı, bax, bu vəziyyətə gətirib çıxardı. Baxın, görün, Azərbaycanı o vaxt kimlər idarə edirdi?!** Parlamentin sədri kiçik elmi işçi idi, özü də uğursuz bir elmi işçi idi. Dövlət katibi - komsomoldan çıxmış karyerist, özü də sonrakı mərhələdə öz liderinə xəyanət etmiş, onun kürsüsünə, kreslosuna göz dikmiş, onun ölümünə hamıdan çox sevinmiş və ondan sonrakı həyatını, sadəcə olaraq, xarici dirlərin idarəsi altında keçirən bir adam. Onlardan hansı idarəçilik gözləmək olardı? Onlardan hansı vətənpərvərlik gözləmək olardı? Hansı peşəkarlıq gözləmək olardı? Xarici işlər naziri. Hec bir dildə danışa bilməyən təsadüfi bir adam, fizika müəllimi. Hansı ki, ümumiyyətlə, başa düşmürdü xarici münasibətlər nədir, beynəlxalq norma, prinsiplər nədir? Sadəcə olaraq, turist kimi ora-bura gedirdi və ağzına gələni danışdı. Müdafiə naziri, riyaziyyat müəllimi. Riyaziyyat müəllimi müdafiə naziri ola bilərmidi? Məhz bu riyaziyyat müəllimi Şuşanı düşməyə təhvil verdi. Deyirdi ki, Şuşa əldən gedərsə, başıma güllə vuracağam. Bu günə qədər orada-burada sülənir. Şuşanı biz qaytarmışıq, biz. Siz satmışsınız onu, xalq xainləri. Daxili işlər naziri. Quldurluq baş alıb gedirdi, jurnalistlər həbs olunurdu, döyülürdü, canlı efrədə məşinlərin yük yerinə atılırdı. Bu idi Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin rəhbərləri. Baş nazir elmi kommunizim üzrə kiçik elmi işçi idi. Baxın, bu təzadlara baxın. Ölkə iqtisadiyyatını

bazar iqtisadiyyatı prinsipləri əsasında qabağa aparmağa məsul olan adam elmi kommunizim üzrə kiçik elmi işçi idi. Hansı idarəçilik, hansı islahatlar, hansı müdafiə qabiliyyəti təmin oluna bilərdi? Bizim dərdimiz və faciəmiz budur ki, təsadüfi adamlar hakimiyyətə gəldilər, hakimiyyəti qanunsuz yollarla qəsb etdilər və ölkəmizi uçuruma apardılar. Əgər Heydər Əliyev 1993-cü ildə xalqın tələbi ilə gəlməşəydi, Azərbaycan nəinki öz qalan torpaqlarını itirəcəkdə, ümumiyyətlə, dövlətçilik əldən gedəcəkdə. Öz laxlamış hakimiyyətini saxlamaq üçün vətəndaş müharibəsi başlamışdılar. Öz əsgərlərini əsir götürmüşdülər. Gəncəni bombalamışdılar. Bunu heç kim unutmasın! Bilməyənlər bilsinlər və gənc nəsil bunu bilsin, kim bizi bu balaya saldı? Kim bu bələnin səbəbkarıdır? Kim bir milyon insanın ağır vəziyyətə düşməsinin səbəbkarıdır? O vaxtkı Azərbaycan Xalq Cəbhəsi hakimiyyəti. Əslində, indi paralel aparsaq, onların obrazı elə bil kollektiv Paşinyandır - savadsız, biliksiz, iradəsiz, qorxaq, fərarli, idarəetmədə heç bir təcrübəsi olmayan, xarici dairələrin təsiri altında olan, onların əli ilə idarə olunan və öz ölkəsini məhv edən. Bax, kollektiv Paşinyandır onlar. Onları tanımayanlar, əgər onlar haqqında hər hansı bir təəvvür yaratmaq istəsələr, Paşinyana baxsınlar. Onun addımlarına baxsınlar və onun simasında o vaxtkı Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin və ölkə rəhbərliyinin simasını görə bilərlər. Kəlbəcər bizim qədim torpağı-mızdır. Qədim Azərbaycan torpağıdır. Kəlbəcər ərazi baxımından bizim ən böyük rayonlarımızdan biridir. Kəlbəcərin tarixi abidələri bizim böyük sərvətimizdir. Həm məscidlər, həm kilsələr bizim tarixi sərvətimizdir. Azərbaycan xalqı onu yaxşı bilir və bütün dünya bilməlidir ki, Kəlbəcərdə mövcud olan kilsələr qədim Qafqaz Albanı dövlətinə məxsusdur. Bunu təsdiqləyən bir çox tarixi sənədlər var. Bu, heç kəsə sirr deyil. Sadəcə olaraq, erməni “tarixçiləri” və saxtakarlar qədim alban kilsələrini saxtakarlıqla erməniləşdiriblər, öz yazılarını oraya əlavə ediblər və bu kilsələri özününküləşdiriblər. Tarixə baxmaq kifayətdir, hər kəs görsün ki, 1830-cu illərdə çar Rusiyası alban kilsəsini ləğv etdi, alban kilsəsinin bütün mülkiyyəti erməni Qriqoryan kilsəsinə verdi və erməni keşişləri, onların

havadarları bu kilsələri mənim-səməyə başladılar. Qafqaz Albanıyasının tarixini silmək, unutmamaq onların başlıca vəzifəsi idi. Amma biz imkan vermədik. Azərbaycanda bu məsələ ilə bağlı kifayət qədər böyük elmi baza var, əsərlər var. Bu əsərlər nəinki elm ictimaiyyətinə, bütövlükdə dünya ictimaiyyətinə çatdırılır və çatdırılmalıdır. Qafqaz Albanıyası böyük dövlət olub. Onun paytaxtı Qəbələ şəhəri olub. **Qafqaz Albanıyasına aid olan tarixi abidələr, kilsələr bizim tarixi-mədəni sərvətimizdir. Biz bu kilsələri qoruyuruq. Mən bu kilsələrdə dəfələrlə olmuşam, Şəki şəhərində, Qəbələ rayonunda, Udi kilsəsində. Bildiyiniz kimi, müharibə dövründə Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə Nic qəsəbəsində qədim Udi Qafqaz Albanıyası kilsəsinin təmir işləri yekunlaşdı və bu kilsənin açılışı oldu. Biz bu kilsələri mədəni sərvətimiz kimi qoruyuruq. Ona görə, heç kim narahat olmasın. Bu kilsələr bundan sonra da dövlət tərəfindən qorunacaq.**

Kəlbəcər rayonu füsunkar təbiətə, zəngin mədəni irsə malikdir. Bizim bir neçə böyük çayımızın mənbəyi Kəlbəcər rayonundadır. Onların arasında ən böyüyü Tərtər çayıdır, uzunluğu 200 kilometrdir. Bazarçay, Xaçınçay. Onların uzunluğu təqribən 200 kilometrə yaxındır. Bu çaylar böyük ərazini qidalandırır. Ancaq mənfur düşməni bizi bu imkanlardan məhrum etdi. Çünki Tərtər çayı 1970-ci illərdə ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə inşa edilmiş Sərsəng su anbarına axıdılır. Sərsəng su anbarı o vaxt o məqsədlə tikilmişdi ki, Qarabağın Aran zonasında yerləşən 6-7 rayonda suvarma işləri təmin edilsin. O vaxt Sərsəng su anbarı inşa ediləndən sonra heç vaxt suvarılmayan 100 min hektar ərazi artıq suvarılmağa başlamışdır. Ağdam, Goranboy, Yevlax, Bərdə, Tərtər və digər rayonlar oradan qaynaqlanırdı. Mənfur düşməni suyumuzu kəsdi. Yayda suyu kəsirdi, qışda buraxırdı və su basırdı bütün torpaqları. Bax, bizə qarşı ekoloji terror təşkil edirdi. Ermənistan terror dövlətidir, bu terrorun bir çox əlamətləri var. Tarixi abidələrimizin dağıdılması, mülki əhaliyə qarşı törədilən soyqırımı, meşələrimizin qırılması, çaylarımızın məcrasının dəyişdirilməsi və digər əlamətlər var. Baxın, Kəlbəcərdən başlayan Tərtər çayının suyu Sərsəng su

anbarında və ondan sonra Suqovuşan su anbarında yığılırdı, işğalçının maraqlarını təmin edirdi, bizə isə su gəlmirdi. Biz Suqovuşan qəsəbəsini alandan sonra indi artıq suyun verilməsi başlamışdır və 100 min hektara suyun verilməsi nəzərdə tutulur.

Kəlbəcər rayonunda böyük meşə əraziləri vardır. Kəlbəcər rayonunda 24 min hektar meşə ərazisi var. Bu, böyük sərvətimizdir. Mənfur düşməni bu meşələri qırıb, talayıb, satıb. Görün, son günlər ərzində onlar hansı çirkin işlərlə məşğuldur, meşələri yandırır ki, ekoloji faciə, fəlakət yaratsınlar. Bu oğrular meşələri qırırlar, aparırlar ki, Ermənistan-da satsınlar. Biz Kəlbəcəri bərpa edəcəyik, heç kimin şübhəsi olmasın və həyat qayıdacaq.

Kəlbəcərdə mənfur düşməni digər cinayət də törədib, qanunsuz məskunlaşma aparıb. Həm Ermənistan ərazisindən qanunsuz yollarla orada insanlar məskunlaşdı, həm də xarici ölkələrdən. Bu isə hərbi cinayətdir və Cenevrə Konvensiyasına görə hərbi cinayət sayılır.

Biz isə qurub-yaradacağıq. Biz isə şəhərləri, bu rayonları yenidən dirçəldəcəyik. Bu rayonların bərpası ilə bağlı böyük planlarımız var. Artıq, bu planlar reallaşır, infrastruktur layihələri icra edilməyə başlayır. Şuşaya yeni yolun çəkilişi artıq başlanmışdır. Sovet vaxtında Şuşaya getmək üçün bir yol var idi - Ağdamdan Xankəndiyə, oradan da Şuşaya. İndi biz Füzuli rayonundan yeni yol çəkirik. Bu yol Xocavənd rayonunun bir hissəsindən keçəcək. Göstəriş verməmişəm ki, bu, tezliklə təmin edilsin. Halbuki bu, böyük işdir, orada yol olmayıb və meşələrin içi ilə yol salınır, dərələr, təpələr, çox ağır relyef var orada. Amma biz bunu edəcəyik. Dəmir yollarını bərpa edəcəyik. O cümlədən, Naxçıvan Muxtar Respublikasına gedən dəmir yolunun bərpası ilə əlaqədar artıq ilkin göstərişlər verilmişdir. Bərdə-Ağdam dəmir yolunun bərpası ilə əlaqədar artıq praktiki addımlar atılmışdır. Düşməni Kəlbəcərə yeni eybəcər bir ad verib. Onlar “Dağlıq Qarabağ respublikası”nın xəritələrini düzəltmişdilər. Hamı o xəritələr? Hamısı məhv oldu. O xəritələr, sadəcə olaraq, kağız parçasıdır. Həm Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin bütün ərazisini, Şuşanı, eyni zamanda, ətrafda yerləşən bütün 7 rayonu da aid etmişlər “Dağlıq Qarabağ respublikası”. İndi nə qalıb o xəritələrdə? Hec nə. Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünün bərpası istiqamətində lazımi addımlar atıbdır.

Mən bir daha danışqlar dövrünə qayıtmaq istəyirəm. O vaxt dəfələrlə mənə deyilirdi ki, münaqişə yalnız sülh yolu ilə həll olunmalıdır. Deyə bilərəm ki, bütün beynəlxalq təşkilatlar, təmasda olduğu bütün böyük dövlətlərin liderləri dəfələrlə deyirdilər ki, münaqişənin hərbi həlli yoxdur. Bu, ifadələr açıq mətbuatda da var. Mən də deyirdim? Deyirdim ki, var! Deyirdim

ki, lazım olsa torpaqlarımızı hərbi yolla azad edəcəyik. Deyirdim ki, müharibə heç zaman istisna olunmur. Danışqlar dövründə müxtəlif mərhələlərdə dəfələrlə təklif irəli sürülürdü ki, Azərbaycan tərəfi müharibə yolundan imtina etsin. Mən heç vaxt buna razılıq vermirdim. Ondən sonra mənə ittiham etməyə başlayırdılar ki, İlham Əliyev müharibəyə başlamaq istəyir. Mən deyirdim ki, məsələni sülh yolu ilə həll etmək istəyirəm. Ermənistan nə istəyirdi? Status-kvonu saxlamaq, əbədi etmək. Hesab edirdi ki, əgər 26-27 il ərzində buna nail olubsa, deməli, bundan sonra da nail olacaq. Hesab edirdilər ki, onların havadarları daım onları müdafiə edəcəklər, onların arxasında duracaqlar, onların əvəzinə müharibə aparacaqlar. Onlar, ümumiyyətlə, hesab edirdilər ki, bütün dünya bunlara borcludur. Onlar bu ziyanlı və xəstə təfəkkürlə öz ölkəsini idarə etmək istəyirdilər ki, kimsə gəlməlidir, bunlara mütləq kömək göstərməlidir. Bəs, siz özünüz nəyə qadirsiniz? Əgər hər zaman kimsə ətəyindən yapışb hansısa imtiyaz umursunuzsa, bəs, özünüz nəyə qadirsiniz? Bax, bu təfəkkür onların cəmiyyətini də demək olar ki, yanlış istiqamətə aparıb. Bu gün də hamıdan narazıdırlar. Bu gün də hamıya qarşı iddialar irəli sürürlər ki, nə üçün bizi heç kim müdafiə etmir. Sizi kim müdafiə etməlidir? Siz müstəqil ölkəsiniz, - əgər belə demək mümkündürsə, - müstəqil ölkə kimi də yaşayın, bu, birincisi. İkincisi, siz başqasını torpağını zəbt etməsiniz. Bir milyon insanı evsiz-əşiksiz qoy-musunuz. Bütün binaları, evləri, şəhərləri dağıtmısınız. Siz özünüzü vəhşilər kimi aparmısınız. Haqq-ədalət sizin tərəfinizdə deyil, beynəlxalq hüquq sizin tərəfinizdə deyil, tarixi həqiqət sizin tərəfinizdə deyil. Amma hesab edirdilər ki, bu torpaqları əbədi saxlayacaqlar. Mən ilk günlərdə deyirdim ki, bu məsələ öz həllini hərb, siyasi yollarla tapmalıdır. Deyirdim ki, biz məsələnin hərbi yollarla həllini hər an dayandıra bilərik və buna hazırıq. Bir şərtlə, Paşinyan şəxsən özü deməlidir ki, nə vaxt o, bizim torpaqlarımızdan çıxır. Əgər qulaq assaydı, bu rəzil vəziyyətə düşməzdi. Müharibənin nəticələri də mən deyəni kimi oldu. Biz Cəbrayıl, Füzulini, Zəngilanı, Qubadlı, Murovdağı, Suqovuşanı, Hadrutu, Xocavənd rayonunun böyük hissəsini və Şuşanı hərbi yollarla azad etdik. Döyüş meydanında düşmənin belini qırdıq. Şuşanın azad olunmasından bir gün sonra 70-dən çox kəndin azad edilməsi ilə düşməni diz çökdü, kapitulyasiya aktına imza atdı. Hələ ki, bilmirəm harada. Bunu gizlədirlər. Yəqin ki, nə vaxtsa bizə deyəcəklər. Paşinyan, harada imzalamısan sən bu kapitulyasiya aktını? Ancaq məcbur olub bizim şərtlərimizi qəbul edib.

Müharibə bir daha göstərdi ki, Ermənistan məğlub edilmiş ölkədir. Azərbaycan zəfər çalmış ölkədir. Kəlbəcər bizimdir! Qarabağ Azərbaycandır!

25 noyabr 2020-ci il

İ.ƏLİYEV: “BİZ QƏLƏBƏMİZİ DƏMİR YUMRUQ HESABINA, DÜŞMƏNİ QOVA-QOVA QAZANMIŞIQ VƏ İNDİ DURMUŞUQ ÖZ TORPAĞIMIZDA”

Noyabrın 23-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva işğaldan azad edilmiş Ağdam şəhərində olublar.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Ağdam məscidinin qarşısında çıxış edib.

Prezident İlham Əliyevin çıxışından:

- Əziz həmvətənlər.

Bildiyiniz kimi, noyabrın 20-də Ağdam şəhəri və Ağdam rayonunun işğal altında olan hissəsi işğaldan azad edildi. Bu münasibətlə mən Azərbaycan xalqını təbrik etmişdim, ağdamlıları təbrik etmişdim. Bu gün mən buradayam, Ağdam şəhərindəyəm. Ağdam məscidini ziyarət etmişəm, Azərbaycan Dövlət Bayrağını qaldırmışam. Biz Ağdama qayıtmışıq. Bütün ağdamlıları bu tarixi hadisə münasibətilə bir daha təbrik etmək istəyirəm. Bilirəm ki, ağdamlılar bu günü uzun illər ərzində səbirsizliklə gözləyiblər. Həm işğal dövründə - 30 ilə yaxın müddət ərzində, eyni zamanda, İkinci Qarabağ müharibəsi, Vətən müharibəsi dövründə gözləyirdilər ki, Ağdam işğaldan nə vaxt azad ediləcək. Biz öz tarixi missiyamızı şərəflə yerinə yetirdik, işğal olunmuş torpaqları düşməndən azad etdik. Döyüş meydanında əldə edilən qələbə imkan verdi ki, Ağdam rayonu, eyni zamanda, Kəlbəcər və Laçın rayonları bir güllə atmadan, bir şəhid vermədən işğaldan azad edilsin.

Biz bu torpaqlara Azərbaycan xalqının, şəhidlərimizin canı, qanı bahasına, qəhrəmanlarımızın şücaəti hesabına qayıtmışıq. Biz güc toplamalı idik və toplayırıq. Mən son 17 il ərzində xalqa müraciət edərkən dəfələrlə deyirdim ki, biz daha güclü olmalıyıq, daha güdrətlili ordu qurmalıyıq. Bu gün dünyada güc amili hələldici rol oynayır. Haqq-ədalət bizim tərəfimizdədir, beynəlxalq hüquq bizim tərəfimizdədir, güc də bizim tərəfimizdə olmalıdır. Məhz gücümüzün yetərli dərəcədə olmaması nəticəsində Azərbaycan 1990-cı illərin əvvəllərində işğala məruz qalmışdır. Biz güc toplayırdıq, güclənirdik.

Biz beynəlxalq müstəvidə böyük işlər aparırıq və mən öz çıxışlarımda xalqa bu barədə kifayət qədər məlumat vermişdim. Bu gün, müharibə başa çatandan sonra və hətta müharibə dövründə bütün dünya, bütün Azərbaycan xalqı gördü ki, bunun nə qədər böyük əhəmiyyəti var idi. Əgər biz münafişənin həlli üçün lazımı hüquqi baza yaratmasaydıq, bu gün problemlərlə üzləşə bilərdik. Biz bütün beynəlxalq təşkilatlarda ədalətli, beynəlxalq hüququ tanıyan, əks etdirən qərar və qətnamələr qəbul etdirdik. BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsi 1993-cü ildə qəbul edilmişdir. Amma ondan sonra biz BMT Baş Assambleyasının qətnamələrini, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının qətnamələrini, Qoşulmama Hərəkatının, Avropa Parlamentinin, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının qərar, qətnamələrini qəbul etdirərək münafişənin həlli üçün çox möhkəm hüquqi baza yaratdıq. 2003-cü ildən bu günə qədər bütün bu lazımı addımlar atıldı və biz siyasi müstəvidə qələbə qazandıq. Eyni zamanda, iki il bundan əvvəl Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında paraflanmış “Tərəfdaşlıq prioritetləri” sənədində də Azərbaycanın suverenliyi, ərazi bütövlüyü və sərhədlərimizin toxunulmazlığı haqqında açıq ifadələr var. Bu, bizim böyük uğurumuzdur. Biz son 17 il ərzində münafişənin həlli üçün hüquqi baza yaratdıq.

Mən bütün beynəlxalq təmaslarımda Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı Azərbaycanın mövqeyini, tarixi həqiqətləri və mövcud vəziyyəti bütün həmkarlarıma çatdırmışdım. **Biz informasiya müharibəsində qələbə qazandıq. Biz Xocalı soyqırını haqqında dünyaya dolğun məlumat verdik. Xocalı soyqırını haqqında dünyada məlumat yox idi. “Xocalıya ədalət!” kampaniyası, 10-dan çox ölkə tərəfindən Xocalı soyqırımının soyqırını kimi tanınması demək olar ki, münafişə ilə bağlı həqiqəti əks etdirən mənzərəni yaratdı və dünya ictimaiyyətinə çatdırdı.**

Biz - Qoşulmama Hərəkatına sədrlik edən ölkə BMT-dən sonra ikinci böyük təsisat olan Qoşulmama Hərəkatına sədrlik ediyimiz dövrdə də bu məsələni diqqət mərkəzində saxlamışıq. Bu gün 120 ölkəni birləşdirən təşkilata Azərbaycan sədrlik edir. Keçən il Zirvə görüşü keçirilmişdir. Bu gün Azərbaycan xalqı bir daha görür ki, bunun nə qədər böyük önəmi var idi. Çünki İkinci Qarabağ müharibəsi dövründə BMT-də, BMT Təhlükəsizlik Şurası tərəfindən yeni qətnamənin qəbul edilməsi cəhdləri də baş vermişdir. O qətnamə qəbul ediləydی, əlbəttə ki, bizi dayandıra bilməzdi, ancaq lazım olmayan bir mənzərə yarada bilərdi. Məhz Qoşulmama Hərəkatına üzv ölkələr o qətnamənin qəbul olunmasına imkan vermədilər, bizi dəstəklədilər.

Biz bu gün təkcə Qoşulmama Hərəkatına yox, eyni zamanda, Türkdillli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasına da sədrlik edirik. Bizim beynəlxalq nüfuzumuz kifayət qədər yüksəkdir və bu, münafişənin həlli üçün xüsusi rol oynamışdır. Mən bu 17 il ərzində daim deyirdim ki, biz iqtisadi sahəyə güclü tökan verməliyik, iqtisadi müstəqilliyimizi təmin etməliyik və təmin etdik. Bu gün biz iqtisadi cəhətdən heç kimdən asılı deyilik. Əksinə, biz özümüzü indi donor ölkəyə, biz özümüzü indi kreditlər veririk.

Bu amillər gücümüzü artırdı, qələbəmizi şərtləndirdi. O amillərin arasında birinci nömrəli məsələ hərbi gücümüzdür. Mən dəfələrlə demişdim ki, bizim üçün hərbi gücümüzün möhkəmləndirilməsi birinci məsələdir. Təsədüfi deyil ki, mənim prezidentlik dövrümdə bizim hərbi xərclərimiz hər il büdcə xərcləri arasında birinci yerdə idi. Mən deyirdim və ya vətəndaşlara izah edirdim ki, bəli, bizim çoxlu başqa məsələlərimiz var, həllini gözləyən problemlər var. Ancaq bizim əsas problemlərimiz torpaqlarımızın işğal altında

olmasıdır. Ona görə bizim xərclərimiz arasında birinci yerdə hərbi xərclər dayanır. Biz lazım olan texnikanı aldığımız, müasir silahları Azadlıq meydanında dəfələrlə keçirilmiş paradlarda nümayiş etdirirdik. Biz ordumuzu inkişaf etdirərkən ən qabaqqlı meyilləri nəzərdən keçirmişdik. Biz o silahları alırdıq ki, bu silahlar bizim üstünlüyümüzü təmin etsin və İkinci Qarabağ müharibəsi bunu göstərdi. **Bu gün bir çox ölkələrdə, inkişaf etmiş ölkələrdə bizim təcrübə ilə məşğul olan bir çox ekspertlər qeyd edirlər ki, Azərbaycan XXI əsrin müharibəsini aparır. XXI əsrdə ilk dəfə olaraq, bu miqyasda və bu səmərə ilə qısa müddət ərzində tarixi nailiyyətlər əldə edilib. İndi buraya gələrkən mən ən azı üç müdafiə xəttini gördüm. Amma mənə hərbiçilər tərəfindən verilən məlumata görə, beş müdafiə xətti var. Füzulidə də, həmçinin. Biz bu əsgər və zabitlərimizin qəhrəmanlığı, peşəkarlığı sayəsində müdafiə xəttini yarmışıq. Biz texniki cəhətdən ən müasir silahlarla təchiz edilmişik və İkinci Qarabağ müharibəsi bunu göstərdi, o videogörüntülər var. İndi onlar bir çox ölkələrdə öyrənilir və öyrəniləcək, hərbi kitablara salınacaq.**

Eyni zamanda, biz ordumuzun döyüş potensialını gücləndirirdik. Çünki tam aydın idi ki, təkcə silahlarla qələbə qazanmaq mümkün deyil. Bayrağı qaldıran, bayrağı düşmənin mövqeyinə sancan, azad edilmiş torpaqlara sancan əsgərdir, zabitdir. Bizim əsgər və zabitlərimiz aslan kimi vuruşdular. Şəhidlər verdik. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin! Onların valideynlərinə Allah səbir versin! Yəralı hərbiçilərimiz var, onlar da sağalırlar. Təkcə Şuşanın işğaldan azad edilməsi əməliyyatı, əminəm ki, tarixdə əbədi qalacaq. Demək olar ki, yüngül silahlarla dərədən, meşələrdən, dağlardan keçərək əlbəyaxa döyüşdə düşməni məhv etdik, Qarabağın tacı olan Şuşanı azad etdik. Bax, bütün bu amillər bizim qələbəmizi şərtləndirdi. Mən bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, ağdamlılar bu günü uzun illər ərzində - 30 ilə yaxın idi gözləyirdilər. Eyni zamanda, İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı da gözləyirdilər. Müharibənin bütün sirlərini açmaq hələ ki, tezdir. Vaxt gələcək çox maraqlı məsələlər üzə çıxacaq. Ancaq bu gün tam rahat deyə bilərəm ki, Ağdam əməliyyatı planlaşdırıldı. Biz Ağdamı onsuz da alacağdıq. Ağdamı itkilər olacaqdı, özü də böyük sayda. Ona görə Şuşanı və noyabrın 9-da 70-dən çox kəndimizi azad

edəndən sonra düşmənin beli qırıldı, təslim oldu, ağ bayraq qaldırdı, mənim şərtlərimə əməl etdi və öz məğlubiyyətini etiraf etdi. Mən, demək olar ki, müharibənin ilk günlərindən çoxsaylı müsahibələrimdə və xalqa müraciətlərimdə demişdim ki, - bütün bunları qaldırmaq olar, hər şey sənədləşdirilib, - bizə tarix versin. Dedim, Paşinyan, sən özün, sənin xarici işlər nazirini, yaxud müdafiə nazirini yox, hansılar ki, bu məğlubiyyətə görə işdən qovuldular, sən özün, Paşinyan, bizə tarix verməlisən, özün deməlisən və buna nail oldum.

Əgər mənim sözümə qulaq asaydı, indi belə rəzil durumda olmazdı. Tam qətiyyətlə deyə bilərəm, biz işğal olunmuş torpaqlarımızı onsuz da azad edəcəkdik. Ancaq düşmənin hesab etdi ki, ona kiməsə kömək edəcək. Hesab edirdi ki, onun bütün havadarları gəlib onun yerinə bizimlə vuruşacaq. Səhv etdi, böyük səhv etdi. Füzuli, Cəbrayıl, Hadrut, Zəngilan, Qubadlı, Şuşa, Suqovuşan, Xocavənd rayonunun böyük hissəsi döyüş meydanında işğaldan azad olundandan sonra düşmənin diz çökdü və bu gün diz üstədir. Biz düşmənin belini qırdıq, biz şanlı Qələbə qazandıq. Biz bütün dünyaya sübut etdik ki, onların əfsanələri, onların mifləri hamısı boş şeydir. On mindən çox fərarli var Ermənistan ordusunda və daha da çox olacaqdı. Biz bütün bu illər ərzində bir amalla, bir arzu ilə yaşamışıq ki, bu torpaqlara qayıdaq və qayıtmışıq. Ermənistan ordusunu məhv etmişik. Ermənistan ordusu demək olar ki, yoxdur. Hərbi cinayətkarları məhv etmişik, onların tör-töküntülərini məhv etmişik. Mən Füzuli şəhərində demişəm, bir daha demək istəyirəm, biz Koçaryan, Sarkisyan ordusunu məhv etmişik. Biz Koçaryana, Sarkisyan qarşı qüdrətimizi göstərmişik. Biz onları məğlub etmişik. Paşinyan kimdir, mən indi onun haqqında danışmaq istəmirəm, nə lazımsa demişəm. Koçaryan, Sarkisyan,

siz diz çökdünüz bizim qabağımda, siz buranı, işğal edilmiş bütün torpaqları bax, bu günə saldınız. Siz bu məscidi dağıtdınız. İkinci Qarabağ müharibəsi dövründə qaçıb gizləndilər. Döyüş bölgəsinə burunlarını belə soxa bilmədilər. Bəs, haradadır sizin qəhrəmanlığınız? Dedim ki, çıxarın dəmir-dümləri, onun qiyməti yoxdur. Qəhrəman ordenləri taxmısınız döşünüzdə, dağıtdığımız Ağdam şəhərində, öz ordumla buraya gəlmişəm. Qalib kimi gəlmişəm. Siz isə öz miskin həyatınızın sonuna qədər məğlub edilmiş, qorxaq damğası ilə

verib, Pravoslav kilsələrində olub. Roma Papası Fransisk Bakıda olarkən rəsmi çıxışında Azərbaycanda tolerantlıq, dini dözümlülük, multikulturalizm haqqında danışmış donuzların başlarını atan bizə dərs deyəcək, narahatlıq ifadə edəcək? Bizə heç bir narahatlıq ifadə etmək lazım deyil. Bizim bütün tarixi abidələrimiz dövlət tərəfindən qorunur. Mənim göstərişimlə və dövlət vəsaiti hesabına hazırda iki pravoslav kilsəsi təmir edilir, üçüncü kilsə isə təmir olunub. İnizbatı bina tikilir. Müharibə dövründə udi qardaşlarımızın kilsəsi Heydər Əliyev Fondu tərə-

yaşayacaqsınız. Nə gizlənirsiniz orada siçan kimi?! Koçaryan, Sarkisyan, mən sizə deyirəm. Paşinyan heç kimdir. **İndi onun dərdi, azarı hakimiyyətdə qalmaqdır. Buna görə də bütün müxalifəti tutdurur. Qərb də susur buna, susur, ağzına su alıb. Görmür ki, nələr baş verir orada?! Hərbi cinayətkarlar, Xocalı qatilləri, siz məhv etmişik. Azərbaycan əsgəri, Azərbaycan zabiti sizi məhv edib. Əcəb də ələyib!**

Bu gün mən Ağdam məscidində Məkkədən gətirdiyim “Quranı-Kərim”i bağışladım. Bu 44 gün ərzində bizə mənəvi və siyasi dəstək verən Türkiyə Cümhuriyyəti olub, mənim qarşımaşım Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan olub və bir neçə digər müsəlman və qeyri-müsəlman ölkələrin rəhbərləri olub. Biz bu Qələbəni birlik, əzm, iradə və güc hesabına əldə etdik. Bu gün, müharibə başa çatandan sonra artıq Qərb dairələrindən bəzi Qərb liderləri məsələ qaldırılırlar ki, bəs, Azərbaycanın nəzarətinə keçən azad edilmiş torpaqlarda xristian məbədləri necə olacaq? Həm mənimlə söhbət zamanı, həm rəsmi bəyanatlarda narahatlıq ifadə edirlər. Heç kim narahat olmasın, xüsusilə Qərb dövlətlərinin liderləri, hansılar ki, islamofob hissləri alovlandırılırlar. Hansılar ki, İslam müqəddəsələrinin təhqirlərinə göz yumurlar və hətta onları təhqir edənlərə bəraət qazandırılırlar. Onların haqqı yoxdur bu barədə danışmağa, bu, birincisi. İkincisi, bizim ərazimizdə olan bütün məbədlər tarixi sərvətimizdir. Azərbaycanda hər il Bakı Humanitar Forumu, ya da ki, Mədəniyyət-lərərarası Dialoq Forumu keçirilir. Azərbaycanda dünya dini liderlərinin Zirvə görüşləri keçirilib. Baxın, görürün, nələr deyilib bizim haqqımızda. İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Azərbaycanda İslam dininə olan münasibəti örnək kimi göstərir. Rusiya Pravoslav Kilsəsinin patriarxı Kiril Bakıda olarkən Azərbaycanda bu sahədə görülmüş işlərə yüksək qiymət

findən təmir olunaraq istifadəyə verilib. Bizim Qafqaz Albaniyası kilsələri milli sərvətimizdir. Gürcü kilsələrimiz, erməni kilsəsi. Vəhşi düşmənin bax, bu məsciddə inək saxlayıb, donuz saxlayıb. Bu şəkillər var internetdə. Azad edilmiş Zəngilan məscidində, Cəbrayıl məscidində donuz saxlayıb. Biz UNESCO ilə çox sıx əməkdaşlıq edirik. Amma gəlib xristian məbədlərinə baş çəkmək istəsə, buraya gəlsin. Gəlsin və desin vəhşi erməni neyləyib burada. Bir də ki, bir neçə il bundan əvvəl Minsk qrupunun həmsədr ölkələrinin səfirləri bu məsciddə, burada olublar. Onlar iki dəfə faktarəşdirci missiyalar keçiriblər və mənə deyiblər ki, Ağdam məscidində olublar. Niyə məsələ qaldırmayıblar? Niyə bu, bəzi Qərb liderlərində narahatlıq yaratmayıb? Deməli, müsəlman məscidlərini təhqir etmək olar, inək, donuz saxlamaq olar, dağıtmaq olar. Belədirsə, belə də desinlər və getsinlər öz ölkələrində problemlərlə məşğul olsunlar, bizim işimizə burunlarını soxmasınlar. Bu gün tarixi bir gündür. Biz şanlı Qələbəmizi qeyd edirik. Dağılmış Ağdam şəhəri erməni vəhşiliyinin şahididir. Biz Ağdam şəhərini bərpa edəcəyik, bütün kəndləri bərpa edəcəyik. Heç kimdə bu haqda şübhə olmasın. Bu, böyük iş olacaqdır. Əlbəttə ki, böyük zəhmət tələb edəcək. Amma necə ki, biz 44 gün ərzində birlik göstərmişik, əminəm ki, azad edilmiş torpaqlarımızın bərpası işində də birlik, əzmkarlıq göstərəcəyik. Bütün şəhərlərimizi bərpa edəcəyik, daha da gözəl şəhərlər olacaqdır. Şəhərlərimizdə qalan tarixi abidələri bərpa edəcəyik və bir daha gücümüzü göstərəcəyik. Biz Qələbəmizi dəmir yumruq hesabına, düşməni qova-qova qazanmışıq və indi durmuşuq öz torpağımızda. **Əşq olsun Azərbaycan xalqına! Əşq olsun Azərbaycan əsgərinə, Azərbaycan zabitinə! Ağdam bizimdir! Qarabağ bizimdir!**

26 noyabr - 2 dekabr 2020-ci il

“AZƏRBAYCANIN MİLLİ MARAQLARINA CAVAB VERMƏYƏN BÜTÜN TƏKLİFLƏR QƏBULEDİLMƏZDİR: QARABAĞ BİZİMDİR, QARABAĞ AZƏRBAYCANDIR!”

Ölkəmiz hər zaman, bütün tarix boyu digər xalqlar və dövlətlərlə sülh şəraitində yaşamağa, səmimi və dürüst əməkdaşlıq, dostluq, müttəfiqlik münasibətlərinə üstünlük verib.

Bu gün də belədir, 29 illik ikinci müstəqilliyi dövründə də bu xəttindən bir an olsun belə geri çəkilməyib. Azərbaycanın əməkdaşlıq münasibətlərinə önəm verdiyi, bunu səmimi və əməli addımlarla gerçəkləşdirdiyi ölkələrdən biri də Fransadır.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan-Fransa münasibətləri çoxəsrlik tarixə və ənənələrə malikdir. Bu əlaqələrin, münasibətlərin kökü lap dərinlərə gedib çıxır. Heç təsadüfi deyil ki, dünya klassiklərindən olan böyük ədib Aleksandr Düma hələ 19-cu əsrdə (1858-59-cu illərdə) Qafqaza səyahəti zamanı Azərbaycana da səfər etmiş, Azərbaycanın, Şərqi dünyasının söz ustalarından Xurşudbanu Natəvanla görüşmüş, bu səfər və görüşdən sonra Azərbaycanla bağlı xoş təəssüratlarını bölüşmüşdür.

Hətta, bu səfərdən bir neçə il öncə Azərbaycanın, Şərqi, bütövlükdə dünyanın böyük mütəfəkkirlərindən sayılan Mirzə Fətəli Axundov öz əsərində Fransadan bəhs etmiş, daha doğrusu, öz qəhrəmanlarından biri kimi Azərbaycana səyahət etmiş fransız təbiətşünasın obrazını bədii şəkildə canlandırmışdır.

Belə ki, 1850-ci ildə qələmə aldığı ikinci “Hekayəti Müsyö Jordan həkim-nəbatat və dərviş Məstəli şah cadükünü məşhur” komediyasında əsas qəhrəmanlardan olan Müsyö Jordanın prototipi, o illərdə elmi araşdırmalar üçün Zaqafqaziya gəlmiş və xüsusən də Qarabağın florasını görənən fransız təbiətşünası Aleksis Jordan (1814-1897) idi. Hətta ehtimal olunur ki, M.F.Axundov fransız alimi ilə şəxsən tanış olmuş və onunla söhbət etmiş, bu da alimin bədii obrazını yaratmasına kömək etmişdir.

Eyni zamanda, ilk müstəqilliyimiz dövründə – Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin (AXC) 23 aylıq mövcudluğu zamanında iki ölkə arasında münasibətlərin yeni mərhələsi yaranmışdır. Azərbaycan nümayəndə heyətinin iştirak etdiyi Paris Sülh Konfransında Fransa Azərbaycanın müstəqilliyini de-fakto tanımışdır. Həmçinin, Azərbaycan nümayəndə heyəti Paris Sülh Konfransında öz missiyasını uğurla başa vurduqdan sonra parlament bir sıra digər ölkələrlə yanaşı, Fransanın paytaxtında da fəaliyyət göstərəcək diplomatik nümayəndəliyin yaradılması haqqında qanun qəbul etmişdir.

Bununla yanaşı, AXC-nin Qərbi Avropa, Rusiya və Osmanlıda ali təhsil

əlmə üçün seçilmiş Cümhuriyyət tələbələrinin bir hissəsi Fransa universitetlərində təhsil almışdır. Çox maraqlı və təsirli məqamlardan biri də odur ki, 28 aprel 1920-ci ildən sonra bir sıra Azərbaycan ziyalıları, dövlət xadimləri repressiyalardan qorunmaq,

Azərbaycan naminə fəaliyyətlərini, fədakarlıqlarını davam etdirmək üçün məhz Fransanı özlərinə ikinci vətən seçmişdilər. Bunlar arasında Əlimərdan bəy Topçubaşov, Ceyhun bəy Hacıbəyli kimi dəyərli vətən övladlarımız vardır ki, bu gün də onların məzarları Fransadadır.

Tarixi-dünyaya örnek olacaq daha bir fakt: Hər kəsə məlum olduğu kimi, İkinci Dünya müharibəsi zamanı Fransanın azadlığı, alman faşizminə qarşı savaşında iştirak edənlər arasında əslən Azərbaycanın Şəki rayonundan olan, “Xarqo” ləqəbli Əhmədiyyə Cəbrayilov da olmuşdur. Fəxr və qürur hissi ilə demək olar ki, Fransa Müqavimət Hərəkatının tanınmış simalarından olan Əhmədiyyə Cəbrayilovu Fransada bəlkə də tanımayan kimsə yoxdur.

Çünki o igidliyi, qəhrəmanlığı ilə Fransada tarix yazmış və Fransanın, eləcə də dünyanın nəhəng liderlərindən sayılan Şarl de Qoll tərəfindən bu ölkənin ən ali mükafatları, “Hərbi ordeni” ilə təltif edilmişdir. Hətta, 1966-cı ildə Şarl de Qoll SSRİ-yə səfəri zamanı Əhmədiyyə Cəbrayilovu görmək istədiyini bildirmiş və o, Moskva-yə çağırılmışdır. Bununla yanaşı, Əhmədiyyə Cəbrayilova 1972, 1975, 1982-ci illərdə döyüşlərdə iştirak etdiyi yerləri gəzməyə icazə verilmişdir. O, Montoban, Rodez, Tuluza, Albi şəhərlərinə getmiş, həmçinin Paris, Bordo, Strasburq, Lion, Dijon və Marseldə olmuş, keçmiş döyüş yoldaşları ilə görüşmüşdür. 1975-ci ildəki səfəri zamanı o, Fransa Senatında senator Jak Düklo tərəfindən qəbul edilmiş və ona bu görüşdən xatirə medalı təqdim olunmuşdur. 1986-cı ildə Əhmədiyyə Cəbrayilov 5 fransız mükafatına layiq görülmüşdür - Mühəribə xacı, Hərbi şücaət xacı, Fransa Müqavimət Hərəkatı medalı, İgidliyə görə medal, Yaralanmağa görə medal.

1990-cı ildə Şarl de Qollun anadan olmasının 100 illiyinə həsr olunmuş mərasimdə iştirak etmək üçün o,

Parisə dəvət olunmuşdur. 1994-cü il yanvarın 6-da Front National Milli Hərəkatı məmuru Rene Rassel Əhmədiyyə Cəbrayilova Fransa Müqavimət Hərəkatında iştirakını təsdiqləyən sənədi təqdim etmişdir. Daha bir qürurverici məqam isə ondan ibarətdir ki, İkinci Dünya müharibəsinin başa çatmasında, faşizm üzərində tarixi Qələbənin qazanılmasında və bir çox Avropa ölkələri kimi Fransanın da faşizm bəlasından, təhlükəsindən qurtulmasında Bakı neftinin böyük rolu olmuşdur. Hər kəs də etiraf edir ki, Bakı nefti olmasaydı, İkinci Dün-

ya, Böyük Vətən müharibəsini qələbə ilə başa çatdırmaq mümkün olmayacaqdı. Faşizm üzərində Qələbəyə görə çoxları məhz Bakı neftinə və Azərbaycan neftçilərinə borcludurlar. Bunu heç zaman danmaq və unutmaq olmaz. Yəni, demək istəyirəm ki, Azərbaycan-Fransa əlaqələri tarixin bir çox dövrlərində mövcud olmuş və bu mövcudluğunu günümüzədək qoruyub saxlaya bilmişdir.

İkinci müstəqillik dövründə iki ölkə arasında diplomatik əlaqələr 1992-ci ilin fevral ayının 21-də qurulmuşdur. Fransa Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin ATƏT-in prinsipləri əsasında sülh yolu ilə danışıqlar vasitəsi ilə həlli üçün yaradılmış ATƏT-in Minsk qrupunun tərkibinə daxildir. 1 yanvar 1997-ci ildən Fransa ATƏT-in Minsk prosesinə həmsədrlər qismində ABŞ və Rusiya ilə birlikdə başçılıq etməkdədir. Həmçinin, 16 mart 1992-ci ildə Fransanın Azərbaycanda səfirliliyi, 20 oktyabr 1994-cü ildə isə Azərbaycanın Fransada səfirliliyi açılmışdır. Eyni zamanda, Azərbaycan-Fransa münasibətlərinin yüksək səviyyəyə qaldırılmasında ulu öndər Heydər Əliyevin tarixi rolu olmuşdur. Heç təsadüfi deyil ki, ikinci hakimiyyəti dövründə ümummilli lider ilk xarici səfərini məhz Fransaya etmiş və ölkənin Prezidenti Fransua Mitteranla görüşmüş, hər iki ölkə və xalqın milli maraqlarına cavab verəcək sənədlərə imza atmışdır.

Həm də təsadüfi deyil ki, məhz bu səfərin nəticəsi olaraq, Fransanın məşhur neft şirkəti olan “Total” 90-cı illərin əvvəllərindən başlayan və davam edən neft kontraktları üzrə danışıqlar prosesinə cəlb edilmiş və tarixi “Əsrin müqaviləsi”nin iştirakçılarından olmuşdur.

HƏSİYƏ: Hələ 1984-cü ildə Strasburq (Fransa) Universitetində keçirilən kollokviumda iştirak edirdik. Həmin kollokviumda mən bir vaxtlar Bakıdan köçüb getmiş mühacir S.Afanasyansın məruzəsindən sonra

çıxış etməli oldum. O, ağına-bozuna baxmadan DQMV və Naxçıvan Muxtar Respublikasındakı demoqrafik vəziyyəti kobudcasına təhrif olunmuş şəkildə təqdim edir, sırtıqla sübut etməyə çalışırdı ki, Azərbaycan dövlətinin siyasəti erməniləri bu respublikadan sıxışdırmağa yönəldilib. Mənim söylədiyim dəlillər və faktlar

auditoriyanın reaksiyasına və kollokviumda iştirak edən həmyerlilərimizin (o cümlədən, yazıçı Anarın, professorlar Yaqub Məmmədovun, Teymur Vəliyevin, Həmid Əliyevin, Şeyxülislam Allahşükür Paşazadənin) təəssüratına görə o qədər inandırıcı idi ki, port olmuş S.Afanasyans özündə cəsarət tapıb, tam informasiyaya malik olmadığını bəhanə gətirərək bizdən üzr istəməli oldu.

Həmçinin, Azərbaycan-Fransa münasibətlərində dünya nəhənglərindən sayılan Fransanın mərhum sabiq prezidenti Jak Şirakin müstəsna fəaliyyəti olmuşdur. İstər ulu öndərin ikinci hakimiyyəti dövründə, istərsə də ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin hakimiyyəti dövründə bir neçə dəfə Jak Şirakla bir araya gəlinmiş, hər iki ölkə üçün önəmli addımlar atılmışdır. Ümumiyyətlə, Azərbaycan-Fransa əlaqələri, əməkdaşlığı Jak Şirakin hakimiyyəti dövrü (1995-2002 və 2002-2007-ci illər) ilə daha çox bağlıdır. 1995-ci ildə Fransa prezidenti seçilən Şirakla ilk görüşən dövlət başçılarından biri məhz Heydər Əliyev olmuşdur.

Eyni zamanda, hakimiyyətinin ilk dövrlərində ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev ilk səfərlərindən birini məhz Jak Şirakin dövrü ilə Fransaya gerçəkləşdirmişdir. Bu səfərdən cəmi 3 il sonra, 2007-ci ilin yanvarında İlham Əliyev yenidən Fransaya rəsmi səfər etmiş, növbəti dəfə Jak Şirakla görüşmüşdür. Jak Şirak görüş zamanı dövlətimizin başçısına müraciətlə demişdir ki, “**çox məmnunam ki, Azərbaycan prezidenti Fransaya dövlət səfəri edir**”. Qısa müddətdən sonra Jak Şirak Azərbaycan-Fransa münasibətlərində xidmətlərinə görə Azərbaycanın ən ali ordeni – “**Heydər Əliyev**” ordeni ilə təltif olunmuşdur.

Bunlarla bərabər, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində Azərbaycan-Fransa parlamentlərarası əlaqələr üzrə işçi qrupu fəaliyyət göstərməkdədir ki, bu işçi qrupu da 7 mart 1997-ci il tarixində yaradılmışdır. 4 mart 2016-cı il

tarixindən 6 mart 2017-ci ilə qədər işçi qrupunun rəhbəri ölkənin birinci xanımı, millət vəkili, Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva olmuşdur. Qeyd edək ki, Azərbaycan-Fransa münasibətlərinin inkişafında da Mehriban xanımın xidmətləri və rolu çox böyük olmuşdur.

Heç təsadüfi deyil ki, 2005-ci il tarixindən Azərbaycanda Fransız İnstitutunun, 2011-ci ildən Bakı Fransız Liseyinin, 2015-ci ildən isə Azərbaycan-Fransız Universitetinin fəaliyyətə başlamasında Mehriban Əliyevanın birbaşa rolu və xidmətləri vardır. Həmçinin, təsadüfi deyil ki, Azərbaycan-Fransa münasibətlərinin inkişafındakı xidmətlərinə görə Mehriban xanım Fransanın ən yüksək dövlət ordeni - “Şərəf Legionunun Zabiti” ordeni ilə təltif edilmişdir. 2011-ci il oktyabrın 7-də Fransanın o zamankı prezidenti Nikola Sarkozinin ölkəmizə rəsmi səfəri çərçivəsində Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyevanın Fransa Respublikasının “Şərəf Legionunun Zabiti” dövlət ordeni ilə təltif olunması mərasimi keçirilmişdir. Fransa prezidenti mərasimdə çıxış edərək demişdir ki, “**Əliyeva dünyada bütün qadınlar üçün gözəl nümunədir**”.

Bəli, bunları qeyd etməkdə məqsədim odur ki, ölkəmiz tərəfindən hər zaman Fransa ilə səmimi əlaqələrə, dostluq münasibətlərinə birmənalı şəkildə böyük önəm verilmişdir. Amma çox təəssüflər olsun ki, son zamanlar bizdən asılı olmayan səbəblər üzündən Azərbaycan-Fransa münasibətlərində gərginlik yaranmışdır. Burada isə əsas səbəbkər və təqsirkar “**katoliklərdən daha çox katolikliyi**”, daha doğrusu, ermənilərdən daha çox erməniciliyi ilə seçilən Fransa prezidenti Emmanuel Makrondur. Hakimiyyətə gəlidiyi gündən Makronun Azərbaycana qarşı açıq düşmənçiliyi və nifrəti özünü büruzə vermişdir.

O, hətta o qədər irəli getmişdir ki, Minsk qrupunun həmsədrlərindən biri kimi, ən azı bitərəfliyini, neytrallığını unutmur, işğalçı və təcavüzkar Ermənistanın yanında yer almış, bunu nümayişkarənə şəkildə göstərməkdən belə çəkinməmişdir. İyul-Toyuz hadisələrindən bu yana, xüsusilə, 44 günlük Vətən müharibəsinin ilk günlərindən Makron bir qədər sərt səslənsə də, hədsizliyini ortaya qoymuş, “**biz Dağlıq Qarabağın fəthinə imkan verməyəcəyik, buna qarşı sonacan dirənəcəyik**”, - deyərək həmsədrlikdən, neytrallıqdan çox-çox uzaqda dayanan açıq təcavüzkar pərəst mövqeyini sərgiləmişdir.

(davamı 4-cü səhifədə)

(əvvəli 3-cü səhifədə)

Odur ki, Prezident İlham Əliyev tərəfindən istər telefon söhbətlərində, istərsə də digər platformalarda Fransaya, Fransa prezidentinə kəskin etirazlar, xəbərdarlıqlar edilmişdir. Ölkə prezidenti hətta xarici telekanallardan birinə müsahibəsində Fransa prezidenti ilə telefon söhbətində söylədiyi fikirləri səsləndirərək demişdir:

“Əgər Fransa Dağlıq Qarabağ üçün öz müqəddəratını təyinetmək istəyirsə, qoy, onlar, demək olar ki, sakinlərinin yarısı ermənilərdən ibarət olan Marsel şəhərini onlara versinlər və onlara Dağlıq Qarabağ Respublikası elan etməyə icazə versinlər və qoy, onlara müstəqillik versinlər. Qoy, Korsikaya müstəqillik versinlər, qoy, basklara müstəqillik versinlər. Niyə onlar bizdən Dağlıq Qarabağ üçün müstəqillik tələb edirlər?”

Ancaq bütün bunlara, edilən etirazlar və xəbərdarlıqlara baxmayaraq, Makron nəinki nəticə çıxarmış, mövqeyini dəyişmiş, Azərbaycan-Fransa münasibətlərinə böyük xəlal gətirəcək addımlardan çəkinmiş, əksinə, hətta bu bölgədə və ümumən

dünyada sülhü və təhlükəsizliyi ciddi şəkildə təhdid edəcək davranışlara yol vermişdir. Heç cür erməni və Ermənistanpərəstliyini gizlədə bilməyən, əksinə, erməni işğalına, terrorizminə açıq dəstəyini ifadə edən Makron son günlər daha avantürüst addımlara, qərarlara imza atmış, start vermişdir.

Bəli ki, bir neçə gün öncə rəhbəri olduğu partiyasının (**“İrəli, Respublika!”**) üstünlük təşkil etdiyi Paris meriyasında “Dağlıq Qarabağ”ın müstəqilliyi ilə bağlı qərarın qəbuluna nail olmuşdur. Bu, azmış kimi, Fransa ali qanunverici orqanında - Fransa Senatında **“Dağlıq Qarabağ”**ın müstəqilliyinin tanınması ilə qərar layihəsinin qəbul edilməsi yönündə avantürizmə imza atmışdır. Bəli ki, noyabrın 25-də Senatda sözügedən sənədin müzakirəsi və qəbulu nəzərdə tutulmuşdur ki, burada da əsas səbəbkar məhz Makron, onun antiAzərbaycan siyasətidir.

Bəli, bu, artıq hədsizlik, dövlət təbəyyəsindən uzaqda dayanmayan bariz nümunəsi, şəxsi, cılız maraqların dövlət maraqlarından üstün tutulması, separatizmin açıq şəkildə və dövlət səviyyəsinə dəstəklənməsidir. Bəli, istər Makronun,

istərsə də erməni diasporu və lobbisinin maliyyə dəstəyi ilə ələ alınmış, onların təsiri altına düşmüş bəzi Fransa siyasətçilərinin son dövrlərdəki davranışları acı təəssüf hissi doğurur, bunlar qəbul edil-məz və yolverilməzdir.

Eyni zamanda, özünü daim demokratiyanın beşiyi, ali dəyərlərin qoruyucusu adlandırən Fransa, onun prezidenti bu günə qədər erməni vandalizmi barədə bir kəlmə olsun danışmamış, ermənilərin, Ermənistanın Azərbaycanın kənd və qəsəbələrində, şəhər və rayonlarında törətdikləri vəhşiliklərə, insanlıq dramlarına, 4 dəfə Gəncə şəhərinin raket zərbələrinə məruz qalmasına, iki gün dalbadal Bərdə şəhərinin və rayonun Qarayusifli kəndinin qadağan edilmiş silhalarla, “Smerç”-lərlə vurulmasına, Qaşaltında 5 nəfərlik bir ailənin məhv edilməsinə və digər bar-barlıq hərəkətlərinə, müharibə cinayətlərinə səsinə çıxarmamış, etirazını bildirməmişdir. Budur, demokratiya, budur, Fransa demokratiyası, budur, insan hüquqlarına, ali dəyərlərə hörmət?! Məhz onları, həmsədr kimi Fransanın susqunluğu nəticəsində bu

vandalizm, terrorizm aktları, barbarlıqlar yaşanmışdır. Bunlarda həmsədr dövlət Fransasının və onun ermənipərəst dövlət başçısı kimi Makronun da məsuliyyət payı vardır. Onlar da buna görə cavab verməlidirlər.

Onlar da, antiAzərbaycan mövqeyində dayanan digərləri də anlasınlar və anlamalıdırlar ki, Ermənistanın vandalizm, barbarizm addımlarına səssiz qalmaqla, bu, hələ bir yana qalsın, Azərbaycanın üzərinə haqsız və ədalətsiz şəkildə gəlməklə, heç nəyə nail ola bilməyəcəklər, necə ki, indiə qədər nail ola, Azərbaycanı öz Haqq savaşından, Haqq mübarizəsindən çəkindirə bilməyiblər.

Bu yerdə ədalət naminə onu qeyd etmək lazımdır ki, Fransada Azərbaycanın mövqeyini dəstəkləyən, onu haqlı hesab edənlər, Makronun siyasəti ilə razılaşmayanlar da var. Bu sırada da, heç şübhəsiz ki, Fransa Parlamentinin Azərbaycanla dostluq qrupunun vitse-prezidenti Jerom Lamber və digərlərini qeyd etmək olar.

Heç təsadüfi deyil ki, bugünlərdə cənab Lamber başçılıq

etdiyi nümayəndə heyəti ilə Azərbaycana səfər etmiş, burada parlamentin rəhbərliyi, digər rəsmilərlə görüşmüş, Gəncəyə, insanlıq dramları yaşanmış ərazilərə baş çəkmiş, bir daha Azərbaycana dəstəyini ifadə etmişdir. Həmçinin, fransalı deputatların Azərbaycana dəstək ifadə etməsində Milli Məclisin Azərbaycan-Fransa parlamentlərarası Dostluq Qrupunun və Qrupun rəhbəri Soltan Məmmədovun fəallığını, fəaliyyətini qeyd etmək istərdim.

Bəli, fikirlərimin davamı olaraq, bildirmək istəyirəm ki, artıq Azərbaycan onların - antiAzərbaycançı qüvvələrin, dairelərin gözündəki 90-cı illərin zəif, gücsüz, müdafiəsiz Azərbaycanı deyil. Onların qarşısında güclü, qüdrətli Azərbaycan, böyük siyasət və dövlət lideri İlham Əliyev dayanır. Uduzan onlar olacaq, bizlər deyil.

Tam əminliklə qeyd edirəm ki, bu günə qədər olduğu kimi, bundan sonra da Azərbaycan öz sözünü deməyə, konkret addımlarla öz mövqeyini möhkəmləndirməyə qadirdir. Bunun üçün hər cür imkanlar var, ölkəmiz, dövlətimiz Azərbaycanın milli maraqlarına

cavab verən hər cür adekvat qərarlara, addımlara malikdir. Bunu qəti şəkildə yaddan çıxarmasınlar.

Bəli, ölkə prezidentinin Ağdam rayonunun işğaldan azad olunması ilə bağlı Azərbaycan xalqına tarixi müjəciətində də deyildiyi kimi, heç kim bizim qabağımızda dura bilməz, bizə şərt qoya bilməz.

“Bizə müharibənin ilk günlərində şərt qoymaq istəyən, hədələmək istəyən, şarləmək istəyən ölkələrin, bəzi Qərb ölkələrinin nümayəndələri şərt cavabımızı aldılar. Gör-dülər, biz o ölkələrdən deyilik ki, kiminsə qabağında baş əyək və mən də o liderlərdən deyiləm ki, kimdənsə nə isə qəbul edim, hansısa sözü. Ar-tıqlaması ilə cavab vermişəm və verəcəyəm lazım gəldikdə”, - deyərək ölkə Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan bir daha Makron və onun kimilərə son xəbərdarlığını etmişdir.

Bəli, indi qərar, seçim onlarındır. Hələ nə qədər gec deyil, öz xə-tə-lərindən, yanlışlarından dönsün-lər, sonra çox gec olar, çox gec.

Qarabağ Azərbaycanıdır və nida işarəsi!

Ziyad SƏMƏDZADƏ, akademik, millət vəkili

“Qələbəyə aparan yol: iqtisadiyyatı güclü olan dövlət hər şeyə qadirdir” mövzusunda konfrans keçirilib

Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin müdrik rəhbərliyi, misilsiz cəsarəti və yüksək təşkilatçılığı sayəsində ölkəmiz düzgün istiqamətdə irəliləyir və ildən-ilə dünyanın əksər ölkələrinə nümunə ola biləcək iqtisadi, sosial uğurlara imza atır. Zəti-alilərinin siyasi uzaqgörənliklə, görkəmli dövlət xadimi olaraq həyata keçirdiyi əhəmiyyətli işlər, xalqa bəxş etdiyi böyük ümid və dayaq ölkəmizin hər sahədə zəfərini təmin edir. Ən böyük zəfəri isə Azərbaycan xalqı Ali Baş Komandanın rəhbərliyi, öz yenilməz ordusunun iştirakı ilə şanlı tarix yazaraq yaşadı. 2020-ci il sentyabrın 27-də separatçı erməni qoşunlarının irimiqayışlı təxribatına cavab olaraq Azərbaycan öz torpaqlarını artıq 30 ilə yaxın davam edən işğaldan azad etmək üçün əks-hücum əməliyyatına başladı.

Azərbaycan BMT-nin münaqişənin həllinə dair qəbul olunmuş 4 qətnaməsinin tələblərini yerinə yetirmək üçün hərbi libas geyinib öz torpaqları uğrunda Vətən savaşını apardı və misilsiz qələbələr qazandı. Bu qələbənin ən böyük zirvəsini isə biz xalqımızın mədəniyyət beşiyi, Azərbaycanın baş tacı Şuşa şəhərinin işğaldan azad edilməsi xəbəri ilə sonsuz sevinc və fərəh hissi ilə yaşadıq. Bu sevinci xalqımıza, dünya azərbaycanlılarına bəxş etdiyi üçün Ali Baş Komandan İlham Əliyevə və müzəffər Azərbaycan Ordusuna borcluyuq. Zəti-alilərinin doğru vurğuladığı kimi, sülhsevər Azərbaycan xalqının səbrinin də hüdudu var və Azərbaycan təcavüzçərə layiqli cavab verməyə məcbur olub. İşğal faktını aradan qaldırmaq əvəzinə sülh danışıqlarının üzərindən xətt çəkərək, Azərbaycan

sərhədlərində ardıcıl təxribatlar törədən Ermənistan tərəfi Azərbaycan dövlətini öz haqqını savaş meydanında müdafiə etməyə vadar etdi. Ali Baş Komandanın dərin zəkası, mükəmməl diplomatik fəaliyyəti və xalqımıza olan sevgisi sayəsində tarix və beynəlxalq hüquq baxımından haqlı olan Azərbaycanın diplomatiya sahəsində olduğu kimi, döyüş meydanında da haqlı mübarizəsini sonadək davam etdirərək, Dağlıq Qarabağın yenidən ölkəmizin tərkibinə daxil olmasını təmin etdi.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Prezident İlham Əliyevin müharibədən sonrakı dövrdə işğal olunmuş ərazilərin bərpasına dair konseptual təklif və göstərişlərinin reallaşdırılması istiqamətində zəruri tədbirlərin işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi sahəsində elmi-praktik əhəmiyyət kəsb edən tövsiyələrin müəyyənləşdirilməsi məqsədilə Azərbaycan İqtisadçılar İttifaqı və Auditorlar Palatasının birgə təşkilatçılığı ilə noyabrın 24-də **“Qələbəyə aparan yol: iqtisadiyyatı güclü olan dövlət hər şeyə qadirdir” mövzusunda onlayn elmi-praktik konfrans keçirilib. Konfransı giriş sözü ilə açan Auditorlar Palatasının sədri, professor Vahid Novruzov təmsil etdiyi qurumun kollektivi və üzvləri adından Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevi və xalqımızı işğal olunmuş ərazilərimizin azad edilməsi istiqamətində qazandığımız tarixi zəfərlər münasibətilə səmimi qəlbədən təbrik edib. İşğaldan azad edilən torpaqlarımızın yenidən qurulması, işğaldan əvvəlkindən də daha gözəl şəkildə dirçəldilməsi üçün Auditorlar Palatası olaraq üzərlərinə düşən vəzifələri yerinə yetirmək əzmində olduqlarını və əllərindən gələni edəcəklərini vurğu-**

layıb. Daha sonra Azərbaycan İqtisadçılar İttifaqının sədri, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) həqiqi üzvü, Beynəlxalq İqtisadçılar İttifaqının vitse-prezidenti, Milli Məclisin deputatı, akademik Ziyad Səmədzadə “Prezident İlham Əliyevin iqtisadi siyasətində Qarabağın sosial-iqtisadi inkişaf perspektivləri istiqamətləri”, Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi idarə heyətinin sədri Orxan Məmmədov “İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə kiçik və orta biznesin inkişafı istiqamətində dövlət tərəfindən həyata keçiriləcək tədbirlər”, AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutunun nəzdində “Postkonflikt ərazilərin bərpası” Elmi Mərkəzinin rəhbəri, Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, professor Akif Musayev “Azad olunmuş ərazilərin bərpasının maliyyə qaynaqları”, Auditorlar Palatasının Şura üzvü, sərbəst auditor Altay Cəfərov “İşğaldan sonrakı dövrdə azad olunmuş ərazilərin imkanlarının yenidən qiymətləndirilməsində uçuot və auditin rolu”, Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin elm və innovasiyalar üzrə prorektoru, professor, əməkdar elm xadimi Bəyalı Ataşov “İşğaldan azad olunmuş rayonların ölkəmizin ərzaq təhlükəsizliyinin gücləndirilməsində rolu”, Auditorlar Palatası Şurasının yanında auditor təşkilatlarının inkişafına dəstək üzrə komitənin sədri, “ABAK-Az Crovve LTD” MMC-nin direktoru Zəmin Hüseynov “Müharibənin və işğalın vurduğu zərər və itkilərin beynəlxalq təşkilatların zərərərin qiymətləndirilməsi üzrə qəbul etdiyi sənədlər əsasında qəbul edilmiş “Zərərlərin Qiymətləndirilməsi Standartları”na uyğun olaraq qiymətləndirilməsi təcrübəsi”, Azərbaycan İqtisadçılar İttifaqının sədr

müavini Elşad Səmədzadə “Dayanıqlı inkişafın nəticələri – qələbə”, Auditorlar Palatasının sədri, professor V.Novruzov və qurumun rəqəmsal transformasiya və innovasiyaların tətbiqi idarəsinin rəisi Qoşqar Əhmədov “Postmünaqişə dövründə ekoloji qiymətləndirmə və ekoloji audit” mövzularında məruzələrlə çıxış ediblər.

Məruzəçilər çıxışlarında Ali Baş Komandanın işğaldan azad edilmiş Füzuli və Cəbrayıl rayonlarında olarkən etdiyi tarixi çıxışındakı bəzi məqamlara nəzər salıblar. Prezident deyib: **“Düşmən işğal etdiyi Azərbaycan şəhərlərinə, kəndlərinə erməni adları verərək erməniləşdirməni həyata keçirməklə əbədi və əzəli torpaqlarımızın unudulmasına çalışmış, lakin güclü ordumuz sayəsində buna nail ola bilməmişdir”**. Dövlətimizin başçısı planlı şəkildə beynəlxalq ekspertlər tərəfindən torpaqlarımıza dəyən zərərin hesablanacağını, uçotun aparılacağını, bütün infrastrukturun yenidən qurulacağını, hər bir şəhər və kənd üçün ayrılıqda plan tərtib edilərək yenidən salınacağını, inzibati binaların, təhsil ocaqlarının, xəstəxanaların tikiləcəyini, küçələrin, parkların, xiyabanların salınacağını qeyd edib. Konfrans iştirakçıları Azərbaycan Prezidentinin bu fikirlərini yüksək qiymətləndirib və bu dəyərli fikirlərə öz elmi yanaşmalarında təhlil veriblər. Konfransa İqtisadiyyat Nazirliyinin, Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin, Auditorlar Palatasının, Azərbaycan İqtisadçılar İttifaqının, Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin nümayəndələri və sərbəst qoşulan digər şəxslər iştirak ediblər.

Sonda məruzələr ətrafında geniş müzakirələr aparılıb, konkret təklif və tövsiyələr səsləndirilib.

Azərbaycan qazının Avropaya kommersiya nəqlinə başlanılır

Energetika naziri Pərviz Şahbazov İtaliyanın Azərbaycanıdakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Augusto Massarini qəbul edib. Görüşdə bu ilin fevral ayında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin İtaliyaya dövlət səfəri zamanı imzalanmış sənədlərin və Azərbaycan Respublikası ilə İtaliya Respublikası arasında iqtisadi əməkdaşlıq üzrə Hökumətlə-

rarası Komissiyanın 5-ci iclasının protokolunun icrasının gedişi müzakirə edilib. Energetika Nazirliyinin yaydığı məlumatda bildirilir ki, görüşdə Azərbaycan və İtaliya arasında münasibətlərin iqtisadiyyatın bir çox sahələrində uğurla inkişaf etdiyi, uzunmüddətli əməkdaşlıq əlaqələrində enerji sektorunda əməkdaşlığın mühüm rol oynadığı qeyd edilib. Bu əmək-

daşlığın mühüm elementi sayılan Trans Adriatik Boru Kəməri layihəsinin İtaliya və digər Avropa istehlakçıları üçün əhəmiyyətindən bəhs edilib, layihənin kommersiya fəaliyyəti üçün hazır olduğu, cari ilin sonunda Azərbaycan qazının Avropaya kommersiya məqsədli nəqlinə başlanmasının nəzərdə tutulduğu vurğulanıb. Görüşdə iki ölkə arasında

müxtəlif sahələrdə əməkdaşlıq məsələləri, enerji sektorunda investisiya imkanları ətrafında fikir mübadiləsi aparılıb, İtaliya şirkətlərinin müxtəlif sahələrdəki layihələrdə, eləcə də ənənəvi və bərpa olunan enerji mənbələrinin inkişafı sahəsində iştirakı məsələsinə toxunulub, şirkətlərin Azərbaycanda investor kimi fəaliyyətlərinin genişləndirməsi imkanları müzakirə edilib.

26 noyabr - 2 dekabr 2020-ci il

Təcavüzkarlığın sonu: iqtisadi böhran və siyasi iflas

Ermənistan Respublikası bu il sentyabrın 27-də növbəti dəfə hərbi təxribat törədərək, Azərbaycanın dinc yaşayış məntəqələrini və döyüş mövqelərini şiddətli artilleriya atəsinə məruz qoyduğundan, Azərbaycan Silahlı Qüvvələri təcavüzkarə adekvat cavab vermək və Ermənistanı sülhə məcbur etmək əməliyyatına başlamışdır. Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə 44 gün davam edən Vətən müharibəsi düşmən ordusunun tam məğlubiyyəti və Ermənistanın dövlət səviyyəsində kapitulyasiya aktını imzalaması ilə nəticələnmişdir. II Qarabağ müharibəsi düşmən dövlətin onsuz da ağır olan siyasi, iqtisadi və sosial vəziyyətini olduqca sarsıtmış, onu bir dövlət kimi iflas həddinə çatdırmışdır. Və bu, heç də təsadüflərin, yaxud qəfildən baş vermiş qeyri-adi bədbəxtliklərin nəticəsi deyildir, xəstə təfəkkürün, pis, bədxah, mənfur, xəbis niyyətin məntiqi, acı sonluğudur, təcavüzkarlığın tarixən qarşılaşdığı labüüd nəticəsidir.

Bəşəriyyətin tarixi ilə sübuta yetirilmişdir ki, çoxmillətli və ya fərqli konfessiyalı dövlətlərin ərazisində yaşayan və əsas etnosu və ya dini əqidəyə münasibətdə say etibarı ilə azlıq təşkil edən xalqların və millətlərin ümumi məqsədi siyasi, hüquqi və mənəvi baxımdan bağlı olduqları dövlətdə rifah içində yaşamaq, layiqli əmək və iqtisadi artım, keyfiyyətli təhsil və səhiyyəyə malik olmaq, sülh, etibar və ədalət naminə birgə əməkdaşlıq şəraitində inkişafa nail olmaqdır. Dünyanın sivil etnosları bu yol ilə gedərək, həm özlərinin, həm də ümumən bəşəriyyətin inkişafına öz töhfələrini vermişlər. Lakin bəzi xalqlar milli şovinizm xəstəliyinə tutularaq, nəinki özlərinin inkişafına mane olmuş, həm də digər xalqlar üçün təhlükə mənbəyi sayılmışlar. Şübhəsiz, dünyada bu cür xəbis xəstəliklə malik xalqların sayı təkt-tük olmuş və sivilizasiya inkişaf etdikcə onlar da inkişaf edərək, düzgün, həqiqi yol ilə irəli getməyə başlamışlar. Lakin taleyin bizə son iki yüz ilə yaxın dövr ərzində qonşu kimi qismət etdiyi erməni xalqına belə bir xoşbəxtlik, təəssüf ki, nəsib olmamışdır.

Ümumiyyətlə, tale bu bədnam xalqın idarə edənlərinin sanki ağılnı həmişə öləndən almış və bu üzdən öz xalqlarına xəyir verməkdənsə, əksinə, hər zaman ziyan yetirmiş, məsəqqətlərə düşər etmişlər. Tarix boyu ayrı yollarla, hiylə-görklə, riyakarlıqla digər xalqlardan qabaqda olmağa can atsalar da, bu cür mənfur niyyətdən doğan fəaliyyətləri və xüsusən, terrorçu əməlləri onları inkişafdan geri salmış, müasir mədəni xalqlar sırasına daxil olmalarına imkan verməmişdir. XIX əsrin sonlarından başlayaraq ermənilər terrorçuluğu mütəşəkkil dəstə, təşkilat halında həyata keçirmək istiqamətində fəaliyyətlərini daha da gücləndirmişlər. Belə ki, 1885-ci ildə yaradılan “**Armenakan**” partiyasının, 1887-ci ildə yaradılan “**Hıncak**” partiyasının, 1890-cı ildə yaradılan “**Daşnak sütyun**” partiyasının, 1975-ci ildə yaradılan “Erməni gizli azadlıq ordusu”nun və ASALA-nın əsas məqsədi məhz Türkiyənin və Azərbaycanın əraziləri hesabına “**Böyük Ermənistan**” qurmaq olmuşdur. Erməni diasporasının maliyyəsi və təşkilatı yardımı ilə dünyanın müxtəlif ölkələrində fəaliyyət göstərən erməni terrorçu təşkilatlarının Azərbaycana

qarşı yürütdükləri nifrət siyasəti 1980-ci illərin sonlarından daha ardıcıl və azğın olmuş, təcavüz və soyqırımı aktları kimi ağır cinayətlər ilə müşayiət edilmişdir. Azərbaycanlılar tarixi dədə-baba torpaqlarından - Ermənistanın İrəvan, Qafan, Amasiya, Ararat, İcevan, Meğri, Sisyan, Gorus, Vardenis, Masis və s. şəhər və rayonlarından xüsusi qəddarlıqla deportasiya edilmişlər. Bu zaman 250 mindən çox azərbaycanlı zorla öz doğma yurdlarından qovulmuş, onlardan 216 nəfər vəhşicəsinə qətlə yetirilmiş, 1154 nəfər isə yaralanmışdır. Erməni terrorçuları 1988-ci ilin əvvəllərindən bu cinayətkar fəaliyyəti artıq bilavasitə Azərbaycan dövlətinin ərazisində həyata keçirməyə başlamışlar. 16 sentyabr 1989-cu ildə “**Tbilisi-Bakı**” marşrutu ilə, 18 fevral 1990-cı ildə “**Şuşa-Bakı**” marşrutu ilə, 11 iyul 1990-cı ildə “**Tərtər-Kəlbəcər**” marşrutu ilə, 10 avqust 1990-cı ildə “Tbilisi-Ağdam” və “Şəmkir-Gəncə” marşrutları ilə hərəkət edən sərnişin avtobuslarını, 30 may 1991-ci ildə “**Moskva-Bakı**”, 28 fevral 1993-cü ildə isə “**Kislovodsk-Bakı**” sərnişin qatarlarını partladaraq xeyli sayda insanı qətlə yetirmişlər. ASALA Bakı-Tbilisi-Ceyhan sazişini “pantürkist neft borusu” adlandırmaqla, onun həyata keçirilməsinə imkan verməyəcəyi barədə bəyanat vermişdir.

Lakin terror, təcavüz, özgə torpaqlarının işğal etmək yolu ilə “**Böyük Ermənistan**” qurmaq iddiasında olan erməni separatçılarının əməlləri nəinki öz dövlətinin və xalqının inkişafına xidmət etmiş, əksinə, onları rəzil hala salmışdır. Ermənistanın Azərbaycana qarşı həyata keçirdiyi təcavüzkar müharibə onun respublikamızın siyasi və iqtisadi baxımdan möhtəşəm əhəmiyyətə malik bütün regional və beynəlxalq layihələrindən kənarda qalmasına, iqtisadi və siyasi münasibətlərdə beynəlxalq aləmdən təcrid olunmasına, bir dövlət kimi çökməsinə gətirib çıxarmışdır. Ermənistan BTC və BTK kimi bölgədəki böyük nəqliyyat layihələrindən təcrid olunmuş, inteqrasiya və nəqliyyat problemləri, bazarlara çıxış məhdudiyyətləri, inkişaf etməmiş infrastruktur ilə üzləşmiş, xarici ticarət üçün heç bir cəlbədiciliyi qalmamışdır. Rəsmi məlumatlara görə, Ermənistanın 2020-ci ilin yanvar-avqust aylarında əvvəlki ilin eyni dövrü ilə müqayisədə xarici ticarət dövriyyəsi, idxal və ixrac müvafiq olaraq 10,2%, 12,4% və 6% azalmışdır. Ermənistanda ixrac həm mallar, həm də istiqamətlər baxımından, demək olar ki, diversifikasiya olunmadığından, ixrac səbəbində üstünlük təşkil edən aşağı əlavə dəyərli istehsal malları və xammal ölkənin xarici rəqəbat qabiliyyətini məhdudlaşdırır. II Qarabağ müharibəsinin başlanmasından az sonra, 2020-ci ilin oktyabrında “Fitch Ratings” Ermənistanın uzunmüddətli xarici valyuta emitentinin defolt reytingini (IDR) ‘BB-’ dən ‘B +’ səviyyəsinə endirmişdir. Ermənistanın cari əməliyyatlar hesabı kəsrinin ÜDM-ə nisbəti 8,2%-dir. 1991-ci ildən bəri davam edən bu kəsir artıq xroniki xarakter daşıyır.

Azərbaycan ilə Ermənistanın makroiqtisadi, enerji və nəqliyyat sektorlarının iqtisadi göstəricilərinin qısa müqayisəli təhlili ilə müəyyən olunur ki, Azərbaycan ÜDM (4 dəfə), beynəlxalq ehtiyatlar (20 dəfə), enerji təchizatı (4,6 dəfə), nəqliyyatda yükdaşıma (20 dəfədən çox) sektorları üzrə inkişaf göstəricilərinə

görə Ermənistandan dəfələrlə üstündür. Ermənistanın bütün iqtisadiyyatı Azərbaycanın təkcə Abşeron yarımadasının iqtisadiyyatından 3 dəfə kiçikdir. Ermənistanın dövlət büdcəsi Azərbaycanın hərbi büdcəsi qədərdir. Üstəlik, Ermənistanda xalis xarici borc, cari əməliyyatlar hesabında böyük struktur kəsir, zəif xarici investisiya daxilolmaları və pul baratlarından yüksək asılılıq kimi həssaslıqlar kəskin şəkildə mövcudluğunu saxlamaqdadır. Ermənistanın bu ilin hələ may ayında iqtisadiyyatı əvvəlki ilə nisbətən 12,8 faiz geriləmiş, 2020-ci ilin yanvar-avqust aylarında xarici borcu 4,7% artaraq, sentyabrda 6,1 milyard ABŞ dollarına çatmışdır.

Növbəti təcavüzkar müharibəyə başlamasından əvvəl Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı Ermənistan iqtisadiyyatının 2020-ci il üçün 5 faiz azalacağı, Dünya Bankı isə Ermənistanda ÜDM-in 13,7 milyard ABŞ dolları, yoxsulluq göstəricisinin isə 42,5% olacağı ilə bağlı proqnoz vermişdir. İqtisadçı Sam Bھutinin “Eurasianet” xəbər saytında yazdığına görə, Ermənistan iqtisadiyyatı təcrid olunmuş, demək olar ki, yalnız Rusiyadan asılı olan iqtisadiyyatdır ki, bu da onun üçün çox ciddi problemlər yaradır. Belə ki, Ermənistanın xarici ticarət dövriyyəsinin ümumi payının 27%-i, bir-başə investisiyaların ümumi həcmimin 51%-i, xaricdən pul köçürmələrinin isə 61%-i Rusiyanın payına düşür. Ölkədə ÜDM-in səviyyəsinin 6,8% azalacağı, 12,967 mln. ABŞ dolları olacağı proqnoz edildirdi. Hərbi əməliyyatlara çəkilən xərcləri də saysaq, yəqin ki, bu azalma faizi 2-3 dəfə artıq olacaqdır.

Bütün bunlarla yanaşı, Ermənistan iqtisadiyyatını, o cümlədən siyasi-ictimai həyatını gözəyən ən böyük fəlakətlərin hələ qarşıda olduğunu deyə bilərik. II Qarabağ müharibəsi ilə düşmənin artıq bir dövlət olaraq mövcudluğu böyük sual altına düşmüşdür. Bu mövqə təkcə bizim ekspertlərin deyil, ermənilərin özlərinin mütəxəssislərinin, habelə rəsmi nümayəndələrinin, o cümlədən xarici ölkə iqtisadçılarının nəticəsidir. Ermənistanın Maliyyə naziri Atom Cancuqazyanın fikrinə, Ermənistanın ümumi daxili məhsulu cari ildə 6,8% azalacaq, dövlət borcunun ÜDM-ə nisbəti isə 65% (təxminən 8,3 milyard dollar) olacaqdır. İqtisadçı Hrant Mikaelyan ermənilərin gündəlik ictimai fəallığının azaldığını, Dağlıq Qarabağdakı döyüşlərin Ermə-

nistan iqtisadiyyatına çox ciddi zərər vuracağını, dövlət üçün qaçqın və infrastruktur problemləri ilə əlaqədar öncədən hesaba alınmamış əlavə xərclərin əmələ gələcəyini demişdir. Ermənistanın xarici borcu artıq ÜDM-in 50%-nə yaxındır. Bəzi ekspertlər, son neqativ hadisələri də nəzərə alaraq, ilin sonuna bu göstəricinin 80-90% səviyyəsinə çatacağını proqnozlaşdırır. Rusiyanın tanınmış nəşrlərindən sayılan “**Komsomolskaya Pravda**”nın yazdığına görə, Ermənistanın Qarabağda hərbi konfliktə başlaması onu iflas vəziyyətinə salmışdır. Ermənistan bu ilin 27 sentyabr - 30 oktyabr tarixləri arasında təkcə hərbi texnika sarıdan 2 milyard ABŞ dollarından çox maddi vəsait itirmişdir. Qəzet Ermənistan iqtisadiyyatının Azərbaycan iqtisadiyyatı ilə heç cür müqayisə oluna bilinməyəcəyini, pandemiyanın təsirlərinə baxmayaraq, Azərbaycanın yarım il ərzində strateji valyuta ehtiyatlarının 1,2% artdığını və təxminən 52 milyard ABŞ dollarına çatdığını, Ermənistanda isə vergi daxilolmalarının yarımbaran azaldığını, dövlət borcunun isə bütün tarixi ərzində rekord həddə - 8 milyard ABŞ dollarına çatdığını, bununla da dövlətin artıq iflasa doğru getdiyini göstərmişdir. Hesablamalara görə, Ermənistanın müharibədə gündəlik itkiləri 150 milyon ABŞ dollarından çox olmuşdur. Lakin Ermənistanın müharibədə itkiləri yalnız hərbi texnika və döyüş sursatı ilə bitmir. Ermənistanın özünün sərəməliyi üzündən müharibəni davam etdirməsi, həm də bütün hallarda iqtisadiyyatının çöküşünə, əhalinin onsuz da ağır olan sosial vəziyyətinin kəskin surətdə pisləşməsinə, siyasi böhrana və dövlətin ümumən iflasına gətirib çıxaraçaqdır. Lakin bu, həm də erməni xalqının və dövlətinin öz ekstremist, terrorçu fəaliyyətdən çox ciddi zərərə məruz qalması, iqtisadi və sosial məhrumiyyətlərə düşər olması deməkdir. Araşdırmalara görə, Ermənistanın Azərbaycana vurduğu maddi zərərin məbləği 1.3 trilyon dollara yaxındır. Düşmən işğal altında saxladığı ərazilərimizdə yerləşən infrastrukturunu elə dağıtmışdır ki, onların bərpası mümkün deyildir, ərazilərdə, demək olar ki, hər şey dağıdılıb. Cənab prezidentin dediyi kimi, on minlərlə insanın yaşadığı, böyük şəhər olan Füzulidə bayraq sancmaq üçün bir bina tapmaq mümkün olmamışdır. Hər şey yenidən yaradılmalıdır. Yeri gəlmiş-

kən, Ermənistanın keçmiş baş prokuro ru, həmçinin Ermənistanı Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsində təmsil etmiş Gevork Kostanyan bu ilin 12 noyabr tarixində verdiyi açıqlamasında Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü ilə ölkəmizə 50 milyard dollar məbləğində zərərin vurulduğunu göstərmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev bu məsələdə də qəti mövqə nümayiş etdirərək demişdir ki, “**Ermənistanın Azərbaycana vurduğu zərər beynəlxalq ekspertlərin iştirakı ilə hesablanacaq və fərdi və mütəşəkkil qaydada düşməni beynəlxalq məhkəmələrə verəcəyik. Onlar təzminat ödəyəcək, öz cinə əməllərinə görə cavab verəcəklər**”. Dövlət başçısı bu məqsədlə 2020-ci il 6 noyabr tarixdə Ermənistan Respublikası silahlı qüvvələrinin Azərbaycan Respublikasının ərazisinə təcavüzü nəticəsində mülki əhaliyə, dövlət əmlakına, o cümlədən infrastruktur obyektlərinə, habelə sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinə dəymiş ziyanın qiymətləndirilməsini və aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün müvafiq Dövlət Komissiyasının yaradılması barədə Sərəncam imzalamışdır. Beləliklə, Ermənistanın siyasi-hərbi rəhbərliyinin Azərbaycan dövləti və xalqına qarşı sülh və insanlıq əleyhinə cinayətlər (**təcavüzkar müharibəni aparma, soyqırımı, muzdluluq, müharibə qanunlarını və adətlərinin pozma və s.**), terrorçuluq həyata keçirməsi son nəticədə həm də öz xalqına və dövlətinə qarşı maliyyə terrorçuluğunun törədilməsi ilə nəticələnmişdir. Terrorizmin ayrı-ayrı meyarlər əsasında müxtəlif növləri fərqləndirilir: dini terrorizm, milli terrorizm, nüvə terrorizmi, bioloji terrorizm, ekoloji terrorizm, kimyəvi terrorizm və s. Dövlətin maliyyə resurslarının məhv edilməsi, qiymətsizləşdirilməsi, ölkədən qanunsuz çıxarılması, lüzumsuz xərclərə israf edilməsi, əhalinin həyat səviyyəsinin pisləşdirilməsi, iqtisadi inkişafa maneə olan şərtlərin yaradılması, dövlətin müflis həddinə çatdırılması kimi əməllər yekun nəticədə onun milli təhlükəsizliyini sarsıdır. Dövlətin müvafiq səlahiyyətli şəxsləri tərəfindən sadalanan əməllərin törədilməsi maliyyə terrorizmi sayılır. Digər tərəfdən, Ermənistanda hazırda siyasi xaos, vətəndaş qarşıdurması, hakimiyyət böhranı hökm sürür, nazirlər, yüksək vəzifə tutan məmurlar bir-birinin ardınca istefa verir. Muxalifət liderləri təqib və ya həbs olunur. Məğlubiyyətə görə əvvəlki hakimiyyət indikini, indiki hakimiyyət isə əvvəlkiləri günahlandırır. Halbuki Ermənistan yalnız döyüş meydanlarında deyil, bütün sahələrdə Azərbaycana uduzmuşdur. Və bunun başlıca səbəbi Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüz etməsi və bu siyasətdən əl çəkməməsi olmuşdur. Bir sözlə, Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü özünün bir dövlət kimi siyasi iflasına gətirib çıxarmışdır. Qeyd edilənlərə əsasən hesab edirik ki, Ermənistan dövlət olaraq ölkə daxilində öz əhalisinə qarşı maliyyə terrorizminin, ölkə xaricində isə milli terrorizm, bioloji terrorizm, ekoloji terrorizm, kimyəvi terrorizm və beynəlxalq terrorizmin subyektidir. Ermənistan dövləti Azərbaycana vurduğu maddi zərərli ödəmək ilə yanaşı, hərbi-siyasi rəhbərlik və cinayətlərdə iştirak etmiş bütün şəxslər təmsalında beynəlxalq məhkəmə tərəfindən mühakimə olunub cəzalandırılmalıdır.

Reyting agentlikləri Azərbaycanda devalvasiya riskini proqnoz etmir

Beynəlxalq reyting agentlikləri Azərbaycan milli valyutasının dəyərsləşmə riskini proqnoz etmirlər. Bununla bağlı “Moody’s” və “Fitch Rating” agentliklərinin Azərbaycanla bağlı təsdiqlədikləri reytingdəki qeydlərdə bildirilir. Fitch qeyd edir ki, ölkənin strateji valyuta ehtiyatlarının əsasını təşkil edən Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun (ARDNF) aktivləri ilin əvvəlindən cəmi 0,1% azalıb. Agentliyə görə, ARDNF tərəfindən reallaşdırılan hazırkı valyuta satışının səviyyəsi dövlətin 2020-ci il üçün ötən ilin avqust ayında elan etdiyi yenidən işlənmiş büdcə planı ilə uyğundur və manatın ABŞ dollarına qarşı sabit məzənnəsinə qorumağa kifayətdir. Lakin ölkədə COVID-19 infeksiyasının ikinci dalğasının risk ola biləcəyini də vurğulayır. Fitch həmçinin, Azərbaycanın 2020-ci ilin mart-aprel aylarındakı neft qiymətinin şok enişindən sonra ARDNF-nin valyuta ehtiyatlarının 2,5 mlrd. dollar əridiyinə

diqqət çəkib. O da vurğulanıb ki, hətta Ermənistanla Dağlıq Qarabağ münasibəti zamanı valyuta bazarında sabitlik hökm sürmüşdür. Bu ilin sentyabr ayının sonuna Azərbaycanın strateji valyuta ehtiyatlarının həcmi 41 aylıq mal və xidmət idxalına kifayət edib. Bu göstərici 2020-ci ilin ilk yarısı üzrə mal və xidmət idxalı götürülməklə hesablanır. “Moody’s” ilin əvvəlində Azərbaycanın strateji valyuta ehtiyatlarının ölkənin 30 aylıq idxalını ödəmək üçün kifayət edəcəyi səviyyəsində olacağını proqnozlaşdırmışdı. Beləliklə, faktiki göstərici agentliyin proqnozunu üstələyib. “Fitch Ratings” beynəlxalq agentliyinin proqnozlarına görə, 2020-ci ilin sonuna Azərbaycanın strateji valyuta ehtiyatları 38,3 mlrd. ABŞ dolları təşkil edəcək ki, bu da 23 aylıq idxalı ödəmək üçün kifayətdir. Bu il oktyabrın 1-nə Azərbaycanın strateji valyuta ehtiyatları 49,78 mlrd. dollar təşkil edib.

Nəqliyyat infrastrukturunun inşası və açılması məsələləri müzakirə edilib

Noyabrın 24-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ilə Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin arasında telefon danışığı olub. Prezidentin mətbuat xidmətinin yaydığı məlumata görə, telefon danışığı zamanı Azərbaycan Respublikası prezidentinin, Rusiya Federasiyası prezidentinin və Ermənistanın baş nazirinin 10 noyabr tarixli birgə Bəyanatının bəndlərinin yerinə yetirilməsi ilə bağlı məsələlər müzakirə edilib. Dövlət başçıları, həmçinin azərbaycanlı və erməni əhaliyə humanitar yardım göstərilməsi məsələlərini müzakirə ediblər. Söhbətin gedişin-

də 10 noyabr tarixli birgə Bəyanatın bəndlərinə müvafiq olaraq nəqliyyat infrastrukturunun inşası və nəqliyyat kommunikasiyalarının açılması məsələləri müzakirə edilib. Regionda uzunmüddətli sülhün təmin ediləcəyinə əminlik bildirilib.

Belə bir sarsıntı, bu zərbə beyinə və zəhnə həkk olunduqda insan hər şeydən küsür. Güvən yerini

itirir. İnsanın eqosu, insanın şəxsi maraqları ümumxalq maraqlarından üstün olur və qarın qarışandan irəlilədi prinsipi ortaya çıxır. Buna misal olaraq, təhsil, tibb və digər sahələrdə baş qaldıran korrupsiya hallarını misal göstərmək olar. Bugün biz ikinci Vətən müharibəsinin Qalibliyini və məhz buna görə vəziyyəti 180 dərəcə dəyişir. Niyə? Çünki qalib xalqın Qalibə layiq fikirləri, dəyərləri və məqsədləri formalaşır. Uğurun, qalibyyətin və gücün dadını bilən xalq hər sahədə inkişaf etməyi meylli olur. Qarşısında olan düşməndən hər zaman, hər yerdə üstün olmağı arzulayır. Bu, xalqın hər bir fərdində də özünü büruzə verir. Bunlara misal olaraq, Yaxın Şərqi lider ölkələrindən olan İsraili qeyd etmək olar. İsrailin dönüş nöqtəsi 1967-ci ildə baş tutmuşdur. 6 günlük müharibə oldu. 6 gün ərzində qırıq-çıxan ölkələrin ordusunu darmadağın edən İsrail 1000 əsgərini itirib, düşmənin 20000 əsgərini məhv etdi, siyasi müstəvidə hegemon dövlətlərin təkidinə baxmayaraq, xalqına və dövlətinə ən uyğun şərtləri müdafiə edib, siyasi müstəvidə də qalib oldu. Siyasət və hərbin tandeminin gözəl nümunəsidir. 2020-ci ildə isə bunu Azərbaycan etdi. Amma Azərbaycan bunu 44 gündə etmədi. Azərbaycan buna 27 il addım-addım qurduğu düzgün siyasət və iqtisadi gücünü möhkəmləndirməklə nail oldu. Azərbaycan həm beynəlxalq, həm iqtisadi müstəvidə, həm də dünyəş meydanında özünü tam təsdiq edib, qalib oldu. **Azərbaycan xalqının lideri İlham Əliyev Azərbaycan xalqının iradəsinə yerinə yetirərək, ölkəni qalibyyəyə aparən Sarkardə**

İsrail 6 günlük müharibədəə sonna rahatlaşdırmı? Xeyr! Ölkə iqtisadiyyatının hər bir sahəsinə inkışaf etdirdi, iqtisadi, hərbi potensialı regionun digər dövlətlərindən qat-qat üstün oldu. **Regionun digər ölkələri kimi təbii sərvətləri varmı? Xeyr!** Amma düzgün strateji addımlar onu regionun liderinə çevirdi. Sosial inkışaf və təhsil, səhiyyəsi yüksəldirmi? Bəli! Dünyada ilk sıralardadır. Hərbi sahəsində necə?

Burada da İsrail lider ölkələr sırasındadır: dünyada ən güclü ordulardan birinə və ən güclü kəşfiyyat sisteminə malikdir. Ən güclü və innovativ silahları ixtira edib özünü müdafiə edir, həm də onları xeyli hissəsini ixrac edib ölkənin maliyyə imkanlarını daha da gücləndirir. Hər zaman müharibəyə hazır və hər zaman startdadır. Azərbaycan qayıtdıqda, illər öncə hazırlanan və məqsədlə şəkildə, addım-addım qələbəyə çatmışıq. Və qələbəli həyatın ilk günlərini yaşayıyıq.

Biz İkinci Qarabağ müharibəsində Qalibik. Qarşımızda olan düşmən heç bir zaman dinc durmayacaq. Və biz yenə də İsrail misalına arxalanaq, ölkənin bütün sahələrini inkişaf etdirib, hər zaman müharibəyə hazır olmalıyıq. Bunu təkcə dövlətimiz etməlidir? Xeyr, bunu hər bir fərd etməlidir. Hər bir vətəndaş öz işinə, peşəsinə, təhsilinə tam məsuliyyətlə yanaşmalıdır. Buna illər görek olsa da, yetişən yeni nəsil tam başqa olaçaq. Qalib nəsil hər zaman qalib olmaq istəvir və bu adı qorumaq üçün özünü hər şeyə verir. Düşün ki, nə qədər tez olur. Qalibin qalibiyyəti itirmək ehtimalı onu hər zaman tonusda saxlayıb, daha da gücləndirənə qənaətdir. Unutmayaq ki, tarix qaliblər yazır. Hər zaman hər bir addımda qalib olmaq arzusu ilə...

Ülkər MİRBAĞIRLI

“AzerGold” Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti (QSC) tərəfindən ilk dəfə olaraq dövrüyyəyə buraxılan istiqrazların ikinci tranşının yerləşdirilməsi üzrə hərrac keçiriləcək. Ümumi dəyəri 20 milyon ABŞ dolları olan istiqrazların ikinci tranşı üzrə buraxılan hisssəsi standart bazar segmentində lis-

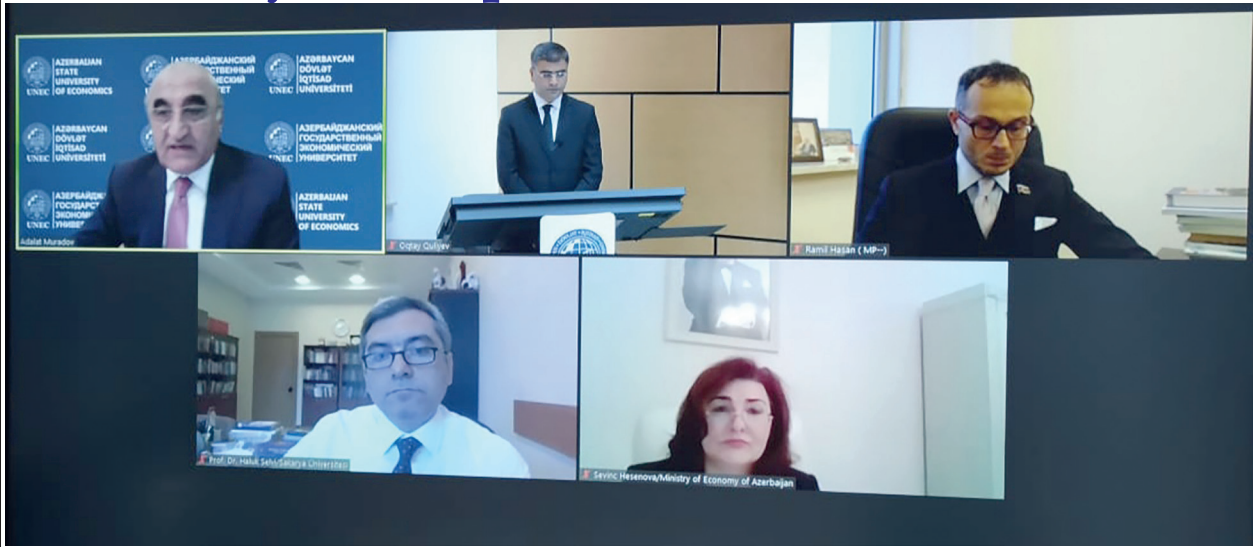
tiqə daxil edilib. "AzerGold" istiqrazlarının ikinci tranş üzrə 10 milyon ABŞ dolları həcmində olan yerləşdirilməsi Bakı Fond Birjasında rəqabətli hərrac üsulu ilə 30 noyabr tarixində həyata keçiriləcək.

"AzerGold" istiqrazlarının nüz sayı 100 min ədəd, nominal dəyəri 100 ABŞ

dolları, illik faiz dərəcəsi 4%, tədavül müddəti 3 il, kupon faizlərinin ödəniş müddəti isə 90 təqvim günü təşkil edir. Xatırladaq ki, "AzerGold" istiqrazlarının 1-ci tranşının yerləşdirilməsi üzrə hərrac 24 sentyabr 2020-ci il tarixində baş tutub. Sözügedən hərracda "AzerGold" QSC-nin 10 milyon

Qeyd edək ki, maliyyə bazarına növbəti tranş üzrə təklif edilən istiqrazlar qeyri-neft sənayesi-nin lیدelirlərən biri olan “AzerGold”-un maliyyə mənblrlrlrinin şaxələndirilməsi və yeni layihələrin icrasına yönəldilməsinə, eyni zamanda, ölkənin qeymətlı kağızlar bazarı-nın inkişafına töhfə ver-məyə, eləcə də vətəndaş-lara mənəfətlı və etibarlı investisiya imkanları ya-ratmağa xidmət edəcəkdir. Bu da öz növbəsində vətəndaşların milli iqtisa-diyyat və dağ-mədən sənayesinin inkişafında pay sahibi olmasına əlverişli fürsət yaradacaq.

26 noyabr - 2 dekabr 2020-ci il

nova Türk şurasına üzv dövlətlərin ticarət əlaqələrindən danışib. Bildirib ki, Azərbaycanın son 16 ildə həmin ölkələrə yatırdığı inves-

tişəyinin məbləği 13 milyard ABŞ dolları, həmin ölkələrin ölkəmizə yatırdığı investisiyanın həcmi isə 18 milyarddan çox olmuşdur. Nazir Məhəmmədovun cari ilin 9 ayında Türk Şurasına üzv dövlətlər ilə Azərbaycanın ticarət dövrriyyəsinin həcmünün ümumi xarici ticarət dövrriyyəsinədə 18,5 faiz təşkil edərək 3,4 milyard dollar olduğunu deyir. Qarabağın azad ediləməsinin iqtisadi inkişaf baxımından bu istiqamədə böyük əhəmiyyət kəsb edəcəyini diqqətə çatdırıb. Sakarya Universiteti Erməni Araşdırmaçıları Mərkəzinin rəhbəri Prof. Dr. Haluk Selvi Qarabağın əhalisinin həmin ərazilərdə məskunlaşdırılması və əhalinin iqtisadi inkişafda rolundan danışıb. Azərbaycan torpaqlarının işğaldan azad ediləməsinin region ölkələrinin iqtisadi əlaqələrini və inkişafını sürətləndirəcəyini bildirib. Professor Qafqaz ölkələrinin bir-biri ilə quracaqları əlaqə və inteqrasiya ilə böyük iqtisadi fəzanlar əldə edə biləcəklərini vurğulayıb. Tədbirdə UNEC Türk Dünyası İqtisadi Araşdırmaçıları Mərkəzinin rəhbəri dos. Oqtay Quliyev Qarabağın azad ediləməsinin türk dünyasına iqtisadi təsirləri barədə təqdimatla çıxış edib. Məruzəçi ticarət dövrriyyəsinədə yaranacaq fərsətləri, Azərbaycanın bu istiqamədə idxal və ixrac potensialını açıqlayıb. Sonda rektor bir sıra məqamlara diqqət çəkib. Naxçıvan dəhlizinin açılmasının türk dünyasının nəqliyyat kommunikasiya şəbəkəsinin gücləndirilmədə atıldığı, digər tranzit kanallardan asılılığın azaldaraq, tranzit potensialını artırmış olduğunu bildirib. Rektor Türk dünyası ilə əməkdaşlıqda iqtisadi səmərəliliyin əsas amil kimi götürülməsini vacibliyini qeyd edib. Muzakirələrdən sonra mövzu ilə bağlı suallar cavablandırılıb.

Sumqayıt ictimai nəqliyyatında gediş haqqının təməssiz ödəniş sistemini təqdim edir

Rəqəmsal ödənişlər ağıllı şəhərlərin ayrılmaz hissəsidir və ictimai nəqliyyat şəhərlərin ağıllı transformasiyasına başlamaq üçün əsas kanallardan biridir. Visa-nın qlobal təcrübəsin-

*Qeyd: NFC texnologiyası məlumatın təmiz və ötürülməsinə əsaslanır. NFC dəstəkləyən mobil telefon, "ağıllı" saat və ya ödəniş üzüyünü avtobuslarda quraşdırılan terminala yaxınlaşdırmaqla ödəniş etmək mümkündür.

26 noyabr - 2 dekabr 2020-ci il

Ильхам Алиев в Агдаме: «Я пришел сюда как победитель»

«Мы уничтожили армянскую армию. Можно сказать, что армянской армии нет. Мы уничтожили военных преступников. Я говорил об этом в Физули, хочу еще раз сказать, мы уничтожили армию Кочаряна и Саргсяна. Мы показали свою мощь перед Кочаряном и Саргсяном. Мы их победили». Об этом заявил президент Азербайджана Ильхам Алиев в ходе посещения освобожденного города Агдам. «Кто такой Пашинян, я не хочу сейчас говорить о нем, все что надо, я уже сказал. Кочарян, Саргсян, это вы преклонили колени перед нами, вы довели это место, все оккупированные земли до такого состояния. Вы разрушили эту мечеть. Во время Второй Карабахской войны они сбежали и спрятались. Не смогли и носа своего показать в зоне боевых действий. Так

где же ваш героизм? Я сказал, снимите ваши побрякушки, они ничего не стоят. Ордена героев повесили на себя. Они – лживые герои. Вот я стою здесь перед разрушенной вами мечетью, в разрушенном вами Агдаме. Я пришел сюда со своей армией. Я пришел сюда как победитель. А вы до конца своей жалкой жизни будете жить с клеймом поверженного и труса. Что вы спрятались там, как мыши?! Кочарян, Саргсян, я это вам говорю. Пашинян – никто. Сейчас у него одна проблема – остаться у власти. Поэтому он всю оппозицию арестовывает. Запад же молчит на это, в рот воды набрал. Не видит, что там происходит?! Военные преступники, убийцы Ходжалы, мы вас победили. Азербайджанский солдат, азербайджанский офицер вас уничтожил, и правильно сделал», - подчеркнул глава государства.

Чавушоглу об итогах войны в Карабахе

Любой приемлемый для Азербайджана итог является приемлемым и для Турции. Как сообщают турецкие СМИ, об этом сказал министр иностранных дел Турции Мевлют Чавушоглу. Напомнив, что заявлением, подписанным лидерами России, Азербайджана и Армении 10 ноября, был восстановлен режим прекращения огня, министр подчеркнул, что поддерживает этот документ. "Во-первых, соглашение вновь подтвердило справедливость Азербайджана и его территориальную целостность. Во-вторых, Азербайджан пытался освободить территории,

которые на протяжении почти 30 лет оставались под оккупацией. Часть территорий была освобождена контрнаступлением, остальная часть - по итогам переговоров. В-третьих, вынужденные переселенцы тех территорий, которые оставались под

оккупацией, вернутся домой. В-четвертых, будет обеспечено сухопутное сообщение между Нахчываном и Азербайджаном. По требованию Азербайджана, мы будем принимать участие в контроле над соблюдением режима прекращения огня", - сказал Мевлют Чавушоглу.

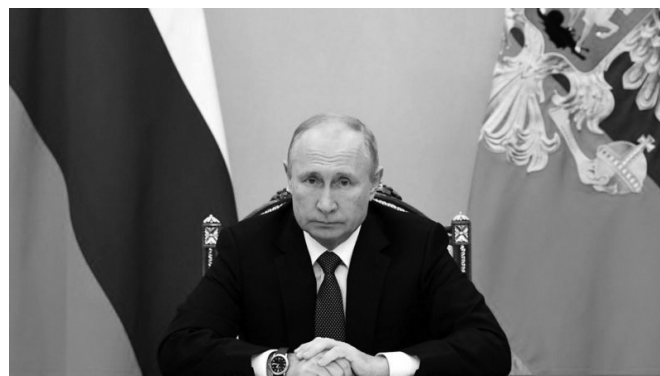
«Армяне проиграли, потому что у них нет государства»

"Поражение еще будет сказываться на Армении, если в ближайшие месяцы не будет заметного улучшения. В Армении опять нет государства. Это основная причина поражения армян в 2020 году. Я послушал речь Армена Саркисяна о причинах поражения. Все, что он говорит, верно и имеет один корень — в Армении нет государства". Об этом в интервью изданию Lragi заявил политолог Кайц Минасян. «30 лет президенты и их коалиционные правительства строили режимы, а не государство. Никол унаследовал это. Не может он быть ответственным за поражение. Пусть все политические силы признают свою вину. Пусть все три президента признают свою несостоятельность в построении государства. Времена политических партий

и разрушительных идеологий истекли. Политические вопросы в Армении теперь можно решать только технологиями», - сказал он. Политолог отметил, что следующие десятилетия армянам следует уделить формированию государства, модернизации аппарата безопасности, развитию экономики и реальной демографии. «Дело в том, что сейчас политическая жизнь в Армении строится вокруг борьбы «капитулянтов» (Пашиняна) и «клептоманов» (прежнего режима). Надо перелистать эту страницу и выстраивать жизнь с новыми лицами. С какой стати нужно доверять партиям, которые все провалили за 30 лет? Нам нужны новые люди и организации», - сказал он.

Президент России заявил, что обстановка в зоне конфликта в Нагорном Карабахе стабилизируется

Обстановка в зоне конфликта в Нагорном Карабахе в целом стабилизируется. Об этом заявил Президент России Владимир Путин в ходе церемонии вручения верительных грамот вновь прибывших послов иностранных государств. Президент РФ напомнил, что Россия предпринимает немалые усилия в качестве посредника в урегулировании конфликта, следуя ключевым договоренностям, достигнутым Минской группой ОБСЕ. В.Путин выразил надежду, что профильные международные организации примут деятельное участие в оказании помощи жителям пострадавших районов в регионе, восстановлении инфраструктуры, формировании нормальной и мирной

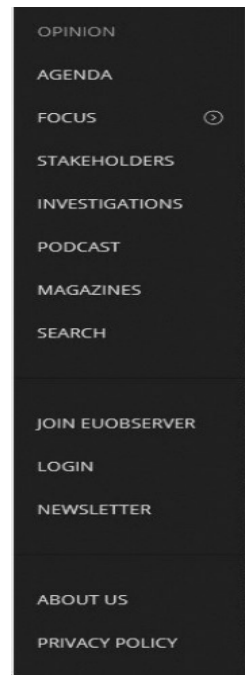
жизни. «Исходим из того, что все это создает предпосылки для долгосрочного и полноформатного урегулирования застарелого конфликта на справедливой основе и в интересах азербайджанского и армянского народов», – отметил Президент России.

Азербайджанские войска вошли в Кельбаджар

Подразделения Азербайджанской армии вошли на территорию Кельбаджарского района. Об этом говорится в сообщении пресс-службы Минобороны Азербайджана. «Согласно трехстороннему Заявлению, подписанному Президентами Азербайджанской Республики, Российской Федерации и премьер-министром Республики Армения, подразделения Азербайджанской Армии 25 ноября вошли в Кельбаджарский район. Для обеспечения движения наших подразделений в этом направлении завершены инженерные работы, производится разминирование и подготавливаются труднопроходимые горные дороги по маршруту движения войск.

Генерал Бен Ходжес: Международное право на стороне Азербайджана

South Caucasus needs West to stop greater conflicts

Статья американского генерала Бена Ходжеса "Южный Кавказ нуждается в Западе, который остановил бы еще больший конфликт" в европейском издании "EU Observer" посвящена соглашению о прекращении огня между Арменией и Азербайджаном при посредничестве России и Турции, о чем говорится уже в первом предложении. Автор отмечает, что Запад должен продемонстрировать, что он нужен региону, как и сам регион - Западу, у которого здесь имеются свои стратегические интересы. Хотя и запоздало, но всё же содержится признание упущенных возможностей Запада, которые и привели к войне, которую можно было избежать. "Нагорный Карабах является признанной на международном уровне частью Азербайджана, и он лежит на пути из Черного моря до Каспийского в обход России и Ирана. Регион является ключевым в развитии связей и укреплении моста между Западом и Востоком. Поэтому мы должны присутствовать здесь", - пишет американский генерал, подчеркивая необходимость участия его страны в установлении прочного мира между

Азербайджаном и Арменией на основе норм международного права. "Чтобы сохранить свою роль в регионе, мы должны тесно работать с Турцией, сложности в отношениях с которой мы должны исправить», считает автор. Ходжес также отмечает, что НАТО нуждается в Турции как никогда прежде. Роль Анкары в системе безопасности и экономического сотрудничества ключевая, и эта страна является важным союзником по НАТО. Связь Запада с Турцией необходима, если тот хочет участия в этом регионе. "Азербайджан взялся обеспечить все гражданские права армянского меньшинства в регионе и сохранность его культурного наследия. Запад же должен помочь Баку в этом, тем более что международное право на его стороне. У нас есть основание для оптимизма, ведь 30 тысяч этнических армян, не считая таковых в пока еще оккупированном регионе, уже называют Азербайджан своей родиной. Поэтому центральным условием стабильности в регионе является Нагорный Карабах как суверенная часть Азербайджана", пишет американский генерал.

ŞOTA RUSTAVELİ: RÜBABI GÖYLƏRDƏ GƏZƏN ŞAİR

Bəşəri hiss və duyğular, Adəm övladının mənavi bitkinləşmə və kamilləşmə prosesi uzun tarixi təkamül mərhələlərindən keçərək intişar tapmışdır. Lakin bu inkişaf və təbaddülət prosesi hələ ideal ölçü-biçimdə qərarlaşmamışdır. Görünür, necə ki, insan var, həyat var, bu proses davam edəcəkdir. Dahi gürcü şairi Şota Rustavelinin klassik gürcü ədəbiyyatının şah əsəri olan “Pələng dərisi geymiş cəngavər” poemasını oxuyarkən belə bir qənaətə gəldim, əslində, bu poemanın tərcümə variantlarını bir neçə dəfə oxumuşdum.

Əslən Gürcüstanın Qaraçöp mahalından olan, xit-sasca mühəndis, şair, publisist, sözün əsl mənasında ziyalı, xeyriyyəçi Ruhin Sadiqlının tərcüməsində 2020-ci ildə işıq üzü görmüş yeni variantı oxuduqdan sonra maraqlı məni bürüdü, sanki sehirli aləmə düşdüm, poemanı dönə-dönə oxumalı oldum. Poema vaxtsız dünyasını dəyişən şairin ölümündən 10 il sonra nəşr olunmuşdur. Gürcü dilini bildiyimə və mətni orijinala müqayisəli oxuduğuma görə, bir daha anladım ki, doğma Azərbaycan dilimiz nə qədər zəngindir, rəvandır, poetikdir. Mərhum şairin gürcü dilinə bələdliyi, klassik irsi yaxşı bil-məsi, Şota Rustaveli ilə eyni dövrdə yaşamış dahi Nizami Gəncəvi dühasına yaxınlığı, Azərbaycan dilinin semantik, leksik və poetik xüsusiyyətlərini əks etməsi ona bənzərsiz, orijinal tərcümə nümunəsi ərsəyə gətirməyə imkan vermişdir. Əsərin təhlilinə keçməzdən öncə, oxucunu Şota Rustavelinin kimliyi ilə yaxından tanış etmək istəyirəm. Onunla bağlı müfəssəl məlumatlar azdır, yaradıcılığından bizə gələn çatan yeganə nümunə “Pələng dərisi geymiş cəngavər” poemasıdır. Əsər gürcü çarı IV Davidin qızı şahzadə Tamarla ithaf edilir. Tarixdən bizə məlumdur ki, Tamar 1111-1160-cı illərdə Şamaxıda yaşamış və Şirvanşah Mənuçöhrün həyat yoldaşı olmuşdur. Şahzadənin Axsitan adlı oğlu olmuş və Mənuçöhrün ölümündən sonra o, atasının hakimiyyətinə yiyələnmişdir. Şahzadə Tamarın sonrakı taleyi barədə heç bir səhih məlumat yoxdur. Neçə əsrdir ki, onun ləl-cəvahiratla dolu məzarı axtarılır ancaq tapılırmı. Şota Rustavelinin yaşadığı dövr XII əsrin sonu, XIII əsrin əvvəllərinə təxmin edilir. Əsərdən məlum olur ki, poemanı Rustaveli kəndində doğulmuş bir mənş (Cənubi Gürcüstanda yaşayan türk əsilli xalq) qələmə almışdır. Gürcüstanda Rustaveli adına yaşayış məntəqələrinin bir neçə yerdə olması mübahisə doğurur. Lakin bir çox tədqiqatlarda tarixi faktlara istinad edilərək, şairin Cənubi Gürcüstanda – Mesxetdə yerləşən Rustaveli (indiki Rustavi) kəndində anadan olduğu göstərilir. Şair doğulduğu yerin adını özünə təxəllüs götürmüşdür.

Bəs, şairin adının Şota olması haqqında məlumat varmı? Bu barədə də səhih məlumat yoxdur. Bəzi rustavelişünaslar tərəfindən Şota adlı şəxsin şairin doğulduğu Mesxetdə şahzadə Tamarın maliyyə məsələləri üzrə vəziri olması və poemanın da həmin vəzir tərəfindən yazılması güman edilir. Tə-

dqiqatçıların fikrincə, Yəməndə gürcülərin vəsaiti hesabına tikilmiş və saxlanma xərcləri də onlar tərəfindən ödənilən xristian monastırının dirəklərində oraya vəsait bağışlayan şəxslərin içərisində həmin vəzirin adı və rəsmi vardır. Güman edilir ki, həmin şəxs şahzadə Tamarın vəziridir və o, poemanın müəllifidir. Poemada hadisələrin Ərəbistan yarımadasında cərəyan etməsi bu versiyanın ağılabatan olduğunu sübut edir. Əsəri oxuduqdan sonra şairin mükəmməl təhsil aldığına, ərəb və fars dillərini dərinləndirməsinə, geniş elmi dünyagörüşünə malik olmasına heç bir şübhə yeri qalmır. Poemanın mətni ilə tanışlıqdan sonra aydın olur ki, Şota Rustaveli həyat, kainat, xalqlar, millətlər, adət-ənənələri, dinlər haqqında dərin bilgilərə sahib olmuşdur. Bəs, Ruhin Sadiqlının Şota Rustavelinin “Pələng dərisi geymiş cəngavər” əsərini dilimizə çevirmək zərurəti hardan doğdu? Bunun bir neçə səbəbi vardır. Öncə, onu deyək ki, əsər əksər dünya dillərinə dəfələrlə tərcümə olunub. Rus dilinə səkkiz dəfə, Azərbaycan dilinə isə üç dəfə tərcümə edilib. Poemanı ilk dəfə Azərbaycan türkcəsinə Əhməd Cavad natamam şəkildə çevirib, ancaq tərcümənin çatışmayan hissəsini Ələkbər Ziyatayı tamamlayıb. İkinci dəfə əsər dilimizə - Səməd Vurğun, Süleyman Rüstəm və Məmməd Rahim tərəfindən çevrilib. Poema gürcü dilindən birbaşa deyil, rus dilindən tərcümə edilib. Yüksək poetik sənatkarlıqla tərcümə edilən bu variant Azərbaycan oxucuları tərəfindən sevilib, hər kəsin stolüstü kitabına çevrilib. Lakin əsərin tərcümə olunduğu dövr, ideoloji sistem, konyuktur çərçivələri poemada olan dini baxışları, milli adət-ənənələri olduğu kimi təqdim etməyə imkan verməyib, orijinal üslub olduğu kimi saxlanılmayıb. Əsərin üçüncü tərcüməsi gürcü dilini mükəmməl bilən şair-publisist İmir Məmmədliyə məxsusdur. O, bu əsərə qədər Aşıq Ələsgər, Yunis Əmrə və digər görkəmli şair və yazıçıların əsərlərini gürcü dilinə tərcümə etmiş və çox uğurlu alınmışdır. “Pələng dərisi geymiş pəhləvan” əsərinin bu variantını da üslub xüsusiyyətləri və orijinala yaxınlığı baxımından uğurlu iş saymaq olar. Sizə təqdim olunan dördüncü tərcümə üzərində müəllif dörd il işləyib, çətin də olsa, gürcü dilində “mağalı”, “dabalı” (“üst şairi” və “alt şairi”) adlandırılan ölçülərə yüksək şəkildə əməl edilib. Orijinala yaxınlığı ilə seçilən poemanı dilimizə tərcümə edərkən müəllif hiss və həyəcanını cilovlamış, süniliyə yol verməmiş, bütün vaxtlarda poemanın dilini, ifadə tərzini və ruhunu saxlamağa çalışmışdır. O, əvvəlki tərcümələrdə olan “pəhləvan” sözünü “cəngavər” sözü ilə əvəz edərək orijinala uyğunlaşdırmışdır. Poema tədqiqatçıların fikrincə, IX əsrdə yaşamış qədim bulqar-türk şairi Mikayıl Şəmsi Bağtunun yazdığı “Şah qızı dastanı” əsərinin motivləri əsasında yazılmışdır. Uzun müddət əlyazma şəklində yayılan poema ilk dəfə 1712-ci ildə gürcü şairi VI Vaxtaqın, sonra isə XIX əsrdə görkəmli gürcü

ədibi İlya Çavçavadzenin rəhbərliyi altında çalışan yazıçıların təşəbbüsü ilə çap olunmuşdur. Sovetlər dönməndə poema gürcü dilində dəfələrlə işıq üzü görmüşdür. Poemada hadisələr Gürcüstan ərazisindən uzaqlarda – Ərəbistan, Hindistan, Mülkizanzar, Qulanşaro və Qacetiya da cərəyan edir. Qəhrəmanlar ərəblər, hindlilər və başqa xalqların nümayəndələridir. Dərin fəlsəfi mahiyyət daşıyan bu əsər heç bir milli, etnik, zaman və məkan çərçivəsinə sığmır. Məhz bu məziyyətlərinə görə bəşəriyyətin ölməz inciləri sırasında özünə əbədi yer almışdır. “Pələng dərisi geymiş cəngavər” poemasını əzbərdən bilməyən az gürcü tapılar, bu əsərin nüsxəsi, demək olar ki, hər evdə var. Saf sevgi, ülvə məhəbbət, yüksək mənavi hisslər aşıl原因 bu poemada insan çox uca mərtəbədə dayanır:

*Ey Tanrı, sən tək yaratdın dünyaya əşrəf insanı,
Cürət ver, qoru məkrdən, boğum-tapdayım şeytani,
Məcnun sevgisi ver mənə, eşq ilə sürüm dövrəmi
Günah yükümü azalt ki, günahsız aparım canı*

Poemanın süjet xətti Avtandilla-Tinatının, Tariyella Nəstan Darecanın əzəbli-məşəqqətli sevgi məcaraları arasında qurulub. Avtandil Ərəbistan sərkərdəsi, Tariyel isə Hindistan şahzadəsidir. Pələng dərisi geymiş cəngavər – eşq yolunda cöllərə düşən, mağarada yaşayan Tariyel adlı igiddir. Əsərin baş qəhrəmanları cəsur, mərd, həm də sədaqətli və mərhəmətli insanlardır. Ərəbistanın hökmdarı Şah Rostevan aqillik və müdriklik mücəssiməsi kimi təqdim olunur. Xain, məkrli hökmdarlardan da söhbət aqılır. Lakin onlar bəd əməllərinin cəzasını çəkirlər, məğlub olaraq rəzil vəziyyətə düşürlər. Eşq və məhəbbət dastanının qəhrəmanları sonda vüsala qovuşurlar. Onların sevgisi poemada tez-tez vəsf olunan Məcnunun nakam məhəbbətindən fərqlidir, canlıdır, həyatidir. Süjet xətti üzrə bütün hadisələri şərh etmək istəmirəm. Bu işi oxucuların ixtiyarına buraxıram. Əsərin ölməzlik zirvəsinə yüksəldən təkə sonu vüsala bitən eşq dastanıdır, yaxud adil hökmdarların vəsfidir? Yox, bu, belə deyil. Tarixdə yüzlərlə belə əsərlər yazılıb, onların arasında əbədiyaşarlıq hüququ qazananlar çox azdır. Şota Rustavelinin təbirincə desək:

*Ağıl, kamal və müdriklik şairlərin sərvətidir,
Allahna qulaq asmaq – hər insanın sərvətidir
Sözlərimi dinləyənlər mənim üçün qiymətli
Geniş fikri qısa demək – bu, şairlik sənətidir.*

Yuxarıda da dediyi kimi, “Pələng dərisi geymiş cəngavər” poeması dərin fəlsəfi mahiyyət daşıyır və bu fəlsəfənin fəvqündə insan əlaqı və mənaviyyəti dayanır. Rustaveliyə görə, əsl eşq və məhəbbət səhvət hissi deyil. O daha dərin ilahi və mərhəm qatlardan nəşət alır:

*“Sevgi”, “dəli” kəlmələri ərəblərdə eyni sözdür,
Amma Məcnun deyil, əsla kim dəlilik izhar edir
Əsl sevgi Tanrı sirri – o, ilahi vergisidir,
Aşıqlar var, eys-ışrət, aylınməyi sevgi sayır.*

Şota Rustaveliyə görə, qadın isməti, qadın əlaqı hər şeydən ucadır. O, yüngül xasiyyətli qadınları məkrli adlandırır və onlardan uzaq durmağı məsləhət görür:

*Bacardıqca qadınlardan uzaq durar ağılı olan
Şirindildir, məkrlidir çünki qadın yarınsızdan
O, xəyanət edər sənə, gözləməzsən bunu ondan,
Ona görə qadınlara açma sirrin heç bir zaman.*

Şota Rustaveli insanları şükranlı olmağa, uca Tanrıya tapınmağa, hər addımda onun varlığını hiss etməyə və adını uca tutmağa çağırır:

*Mərhəmətli, rəhim Allah, ümid yerim, Adil xudam!
Yalvarıram, özün qoru, mən nə qədər yolda olsam
Uzaq elə düşmənlərdən, gəcə şəri, fırtınadan,
Sağ-salamat qalaramsa, qurban kasib paylayaram.*

Var-dövlətə aludəçilik Rustaveli dünyasına yaddır. Onun fikrincə, “qazandığın sənə deyil, xərclədiyin sənindir”. Çünki yığdığın nə varsa, sənə kimi bir gün puç olub gedəcək, əməllərin isə uzun illər ya-

şayacaq. Şahlar, hökmdarlar, xaqanlar yığdıqları sərvəti rəiyyətlə bölüşməyi özlərinin mənavi borcu hesab etmədirlər:

*Rostevan adil hökmdar, şah idi Ərəbistanda,
Rəhimdil, həm səxavətli – şöhrətli idi cahanda
Hökmdə sayırsız ləşkərlər-məşhurdu adı hər yanda,
Nitqindən dizi cökürdü ləfzi hal natiq olanda.
Behiştə qovaq yaraşır, şahlara diirlü səxavət,
Həttə xainlər istəyər olsun bolluq və bərəkət.
Yeyib-icdiyin halaldır, versən hamıya ziyafət,
Nəyi paylasan sənindir, bil, puçdur yığdığın sərvət.*

Dost şairə görə uca məfhumdur. Poemanın qəhrəmanları Avtandil və Tariyel arasındakı dostluq mərhəm hiss və duyğular üzərində pərvəriş tapıb. Onların arasında olan ülfəti heç nə sındıra bilməz:

*Dedi: “- Allah, sən şahidsən günahıma – olanlara,
Niyyətdən ayrı saldı, taleyimi yazdın qara,
Ağlayıram öz yerimə - dost yerinə geyib qara
Öz canıma heyfim gəlməz, axsa qanım daş-divara”.*

Rustaveli dühasından bal kimi süzlülüb gələn sətirlər inci kimi düzlülərək insan qəlbini ehtizaza gətirir. Təbiət və onun əsrarəngiz gözəlliklərinə poetik epitetlərlə elə naxışlar vurulur ki, uzun müddət onun ağuşundan çımaq olmur:

*Yayın müjdəsi çatmışdı, yaşıla bürünmüşdü hər yan,
Qızılgül açmaq vaxtıydı, qönçələr sorurdu mehman.
Günəş Sərinə bürcünə keçirdi qışnat dalmca,
Köksünü ötürdü igit, gülləri göndürdü zaman.*

*Buludlar fəqan qoparıb yağdırdı biullur şəhləri,
Qızılgülləri opuşa qarq etdi gül tək ləbləri.
Dedi – çıxdınız qarşıma, yadıma saldım dilləri,
Sizinlə şirin söhbətim, bal etdi şirin gözəli.*

Poemada şair tez-tez insanla təbiəti və səma cisimlərini üz-üzə qoyur, onlar arasında qarşılıqlı rabitə və əlaqə yaradır. Günəş, ay, ulduzlar, qızılgül, nərgiz, çeşmələr, bulaqlar vasitəsi ilə şair öz daxili xilqətini tam açaraq, poetik incilərə çevirir:

*Avtandila sağ ol dedi, çox bəyəndim dediklərin,
- Sənə necə tərif deyim, bu işidir müdriklərin
Bulaq kimi su içirdim güllərinə çöl-düzlərin,
Yaş selini qururdun sən ağlar qalan nərgizlərin.*

*Qarşısında göz yaşından göl dururdu hər bir zaman,
Qanlı gölü bürüyürdü hər tərəfdən qara müjgan
Böyük gölin qarşısına axırdı qara mərcan,
Bərq vururdu ağ incilər, dodaqların arasında.*

*Dərdli aşiq höknürərk cüt çevmədən süzdü qan-yaş,
Müjdələri ala döndü gözələrinə axan qandan.
Sərv bədənə suvarırdı, o tökdüyü axan leysan:
-“Sənı gördüm, dərdim yoxdur, vüsəl gördüm uca
Haqdan”!*

Şairə görə, əhd-peyman, mərdlik, dürüstlük ən yüksək keyfiyyətdir. Andə naxələf çımaq ölüm-dən betərdir:

*Dedim: - “Əgər naxələfəm mən verdiyim ülvə anda,
Haqqın boğsun qəzəbində, qənim olsun bu Quran da,
Özgə kimsə Günəş üzli Sərvim olmaz bunu anla,
Nizəm deşə ürəyimi, qalarammı bu cahanda”?*

Dünya ədəbiyyatının azman əsərlərindən biri olan “Pələng dərisi geymiş cəngavər” poemasını bir yazı ilə bütün rakurslardan təhlil etmək fikrindən uzaqam. Bu ölməz əsər doqquz əsrdir ki, bütün yer üzünü gəzib doladır. Lakin nə hərərətinə, nə də rəyihəsini itirmir.

Çünki kainatın əşrəfi olan insanı mənavi səfəliyə və paklığa aparən yol bitib-tükənməyən bir yoldur, əbədiyyət qanunudur. Bu qanun bəşəriyyəti məhvərindən çıxmağa qoymayan, onu məhv olmaqdan hifz edən yeganə yoldur. Əsrlər keçəcək, nəsilər dəyişəcək Şota Rustavelinin ölməz və işıqlı dühası bu yolun üzərində bərq vurub yanacaqdır.

Zülf İLYASOV,
“İqtisadiyyat” qəzetinin bölgə müxbiri,
Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü

Hardan başlanır Vətən?

Bu, könlümün harayıdır, şeir deyildir

Əziz dost, soruşursan
Hardan başlanır Vətən?
Bəlkə uzaq Baykaldan,
İnsanlığın beşiyi
Əfsanəvi Altaydan
Qayalara çapılmış
Ərhun kitablarından
Türk dünyanı dolaşmış

Bəlkə Qırpaq gölündən
Ərən bürcü şəhərdən
Bəlkə mavi Xəzərdən
Hardan başlanır Vətən?

Öydük mavi Xəzəri
O bir dünya gözəli
Amma işin əzəli

Qanımızla boyanmış,
Üçrəngli bayrağımız!
Millətin şah əsəri!
Bayrağdan başlanır Vətən!
Əsgər oğlum, haydı get
Vətən sənə əmanət.
Füsrət vermə düşməne
Zəfər çalsın ədalət
Düşmənin kəlləsinə
Şimşək kimi çıxıb dur
Bizim şanlı bayrağı
Qarabağa taxıb dur
Oğluna əsgər deyən,

Anadan başlanır Vətən!
Vətən sağ olsun deyən,
Atadan başlanır Vətən!

Üzeyirin bəstəsindən
Qarabağ şikəstəsindən
Muğamat xəstəsindən
Muğamı höknürən tərddən
Döyüşə çağırən sazdan
“Cəngidən”, “ Misridən” başlanır
Vətən!

İndi bildirni dostum,

Hardan başlanır Vətən?

Ana torpaq yolunda
Harda qanın axıbsa,
Yağı düşməni gülləsi
Şirin canın yaxıbsa,
Harda şəhid veribsən,
Harda səngərin var,
Yenilməz əsgərin var
Qüdrətli rəhbərin var.
Ordan başlanır Vətən!
Ordan başlanır Vətən!

Hümmətov V.S.

Təsisçi:

Akademik Ziyad SƏMƏDZADƏ

Baş redaktor:

Aytən SƏMƏDZADƏ

ELMİ-REDAKSİYA ŞURASI:

Ziyad Səmədzadə, Ayten Səmədzadə, Akif Musayev, Qüdrət Kərimov,
Elşən Hacızadə, Elşad Səmədzadə, Məhəş Əhmədov, Müşfiq Atakişiyev,
Bəyalı Ataşov, Rəfət Quliyev, Mirqasım Vahabov, Süleyman Qasımov,
Ədalət Muradov, Vahid Novruzov, Aydın Hüseynov, Rəsul Balayev,
Cahangir Qocayev, Abbas Əliyev

Dizayner:

Lamiyə NƏBİYEVƏ

Redaksiyanın ünvanı:

Əliyar Əliyev küçəsi, 7

Redaksiya: +99412 566 09 60

Faks: +99412 514 14 27

Mühasibatlıq:
+99412 566 63 08

Dərc olunan materiallardakı fikirlər Azərbaycan dövlətinin mənafeyinə uyğun gəlməlidir. “İQTİSADİYYAT” qəzetinin kompüter mərkəzində yığılmış və səhifələnmiş, «Azermidia» MMC nəşriyyatı mətbəəsində çap edilmişdir. Lisenziya: 022201; İndeks: 0355; Tiraj: 2500